

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Kriminaalõiguse, kriminoloogia ja kognitiivse
psühholoogia õppetool

Kalev Pihlak

**KAITSEALUSTE LOOMALIHKIDE
KRIMINAALÕIGUSLIK KAITSE**

Magistritöö

Juhendajad:

LLM Kaarel Relve

Prof. Jaan Sootak

Tartu

2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. KESKKONNAKAITSE JA KRIMINAALVASTUTUS.....	7
1.1. Keskkonnaõiguse teoreetilised lähtekohad.....	7
1.1.1. Olulisemad keskkonnakaitselised printsiibid	7
1.1.1.1. Printsiipide roll keskkonnaõiguses.....	7
1.1.1.2. Säätva arengu printsiip	7
1.1.1.3. Ettevaatus- ja vältimisprintsiip.....	9
1.1.1.4. Kaitstuse kõrge tase	11
1.1.2. Kaitstavad väärtused	12
1.1.3. Keskkond, bioloogiline mitmekesisus ja liigikaitse.....	13
1.2. Kriminaalõiguse rakendamise vajadus	15
1.2.1. Teoreetilised kaalutlused kuriteona määratlemisel	15
1.2.2. Menetluslikud eelised.....	17
1.3. Seadusandlikud arengud kriminaalvastutuse rakendamise suunal	19
1.3.1. Rahvusvahelised konventsioonid	19
1.3.2. Kriminaalõiguslikud instrumendid Euroopa Liidus.....	21
2. KAITSTAVATE LOOMALIIKIDE KAITSE EESTI ÕIGUSES.....	23
2.1. Kriminaalvastutuse materiaalõiguslikud alused Eestis.....	23
2.1.1. Loomaliike kaitsvad koosseisud.....	23
2.1.2. Kaitstava loodusobjekti kaitse nõuete rikkumise määratlemine	25
2.1.2.1. Sissejuhatav ülevaade koosseisu täitmisest.....	25
2.1.2.2. Kaitstav loodusobjekt ja kaitse nõuded.....	26
2.1.2.3. Kaitstavale loomaliigile tekitatud kahju ja selle ulatus.....	31
2.2. Vajalikud muutused	35
2.2.1. Seadusandja eesmärgid	35
2.2.2. Muudatuste lähtepunkt	37

2.2.3. Karistusseadustiku välised muudatused	38
2.2.4. Võimalikud muudatused karistusseadustikus.....	42
KOKKUVÕTE.....	44
PROTECTION OF PROTECTED ANIMAL SPECIES THROUGH CRIMINAL LAW	
Summary	48
KASUTATUD MATERJALID	53

SISSEJUHATUS

Tänapäevases lääneühiskonnas, sealhulgas Eestis, kogub aina enam populaarsust roheline mõtteviis, mida üritatakse juurutada võimalikult paljudes eluvaldkondades. Seda alates planeerimisestapist kuni rakendamise lõppastmeteni. On saanud loomulikuks, et kõigi suuremate ehitusprojektide puhul tuleb hinnata, kuidas see võib mõjutada keskkonda, kuhu konkreetset projekti planeeritakse. Mida suurem negatiivne mõju keskkonnale, seda negatiivsemat suhtumist pälvib projekt avalikkuselt. Ent roheline mõtteviis ei piirdu suurte ettevõtmistega, vaid rohelist käitumist väärtustatakse ka indiviidi tasandil. Inimesi kutsutakse üles vähendama fossiilseid kütuseid tarbiva transpordi kasutamist, propageerides ühistransport ning inimese enda jõul liikumist. Fossiilsete kütuste tarbimise vähendamise tegeletakse ka energeetikas, kus eesmärgiks on oluliselt suurendada taastuvate energiaallikate kasutamist energia tootmisel.

Üldine keskkonnasõbralikkus on lihtsalt mõistetav. Inimesed on osa keskkonnast ja osana sellest on ühiskonna heaolu keskkonna heaoluga seotud. Teaduse areng on aidanud levida mõttel, et inimtegevusel võib olla drastiline mõju ümbritsevale keskkonnale. Seda tulenevalt nii täpsemat mõõtmist võimaldavast tehnoloogiast kui oluliselt arenenud sidevahenditest. Palju on räägitud globaalsest kliimamuutusest ja inimese rollist sellistes laiahaardelistes protsessides. Suurimaks hirmuks on, et inimene suudab oma tegevusega keskkonda sedavõrd kahjustada, et ohtu satub inimkonna püsijäämine. Keskkonna pärast muretsemise tõusule lääneühiskonnas on kindlasti kaasa aidanud ka üldise elatustaseme ja heaolu tõus. Tõenäoliselt oleks mure keskkonna pärast oluliselt väiksem, kui lahendamist vajab küsimus, kuidas hetkeolukorras ellujäämine tagada. Üdistavalt saab öelda, et mida pikemas perspektiivis on kindlustatud inimese põhivajaduste täitmine, seda rohkem pöörab inimene tähelepanu end ümbritsevale keskkonnale.

Keskkonnale mõeldes pööravad paljud inimesed erilist tähelepanu loomadele. Kõrvutades loomi muu looduses leiduvaga on kerge mõista osade erilist sümpaatiat nende vastu. Loomaliikide puhul me räägime millestki käeagakatsutavast. Õhu või pinnase kehvast koostisest ei pruugi alati arugi saada ilma spetsiifiliste mõõtevahenditeta. Inimestele on emotsionaalselt palju lähedasem näiteks ebaseaduslikult tapetud väljasuremisohus loomaliigi isend, kui pinnas, kuhu on tonnide viisi potentsiaalselt ohtlikke aineid valgunud. Samuti on

lihtsam kaasa tunda tapetud lendoravale, kui murtud käokingale. Nendest kaalutlustest lähtuvalt on ka käesolevas töös keskendutud just loomadele, samas loomulikult tunnistades keskkonna kui terviku tähtsust. Ühtlasi aitab loomaliikidele keskendumine fokuseerida tööd. Kaitsealuste loomade karistusõiguslik kaitse on ka võrdlemisi vähest käsitlemist saanud teema, kui võrrelda näiteks reostamisega.

Käesoleva töö puhul on eesmärkiks kaitstavate loomaliikide kriminaalõigusliku kaitse õigusliku regulatsiooni analüüsi teel tuvastada potentsiaalseid probleeme vastava regulatsiooni puhul ning probleemide esinemise korral leida sobivaid lahendusi. Peamise tähtsusega on karistusseadustiku keskkonnastaste süütegude peatükk ning selle jaoks asjakohased keskkonnakaitsealised normatiivmaterjalid. Käsitus lähtub hüpoteesist, et kriminaalvastutuse kohaldatavus ei vasta seadusandja taotletavatele eesmärkidele. Nii riigitasandil kui Euroopa Liidus ja arenenud läänelikes tööstusriikides on keskkonna väärtustamine kõrgel tasemel. Samas saab väita, et Eestis on keskkonnakaristusõigus, eelkõige võimalikud kaitstavate loomaliikide vastased süüteod, saanud muu keskkonnatemaatika kõrval võrdlemisi vähe tähelepanu. Tegemist on alles areneva valdkonnaga, kus siseriiklik praktika on kesine. Kuna kõiki praktikas tõusetada võivaid probleeme on sisuliselt võimatu uut valdkonda luues ette näha, on püstitatud ka eelnevalt toodud hüpotees. Hüpoteesi kontrollimisel on põhiküsimusteks, kas keskkonnastaste süütegude peatükki on vaja muuta ja kui, siis kuidas?

Käesolev töö on kahepeatükiline. Sisu poolelt liigub töö üldisemalt üksikule. Keskkonnakaristusõiguse puhul on olulised nii keskkonnaõigusest kui karistusõigusest tulenevad põhimõtted. Seetõttu on töö esimeses peatükis esmalt selgitatud keskkonnaõiguse poole pealt vaadatuna asjakohaseid põhimõtteid ja kaitstavaid väärtusi. Seejuures on lähtutud relevantsusest kaitsealuste loomaliikide kaitsele. Nii on käsitletud pikemalt säästva arengu ja ettevaatuse printsiipe. Asjassepuutuv on ka kõrgetasemelise kaitse põhimõtte. Samas aga ei ole näiteks puudutatud saastaja maksab põhimõtet. Nimetatud põhimõtte on õiguskirjanduses juba ka laiemat kajastust saanud. Ühtlasi, kui paigutada saastaja maksab printsiipi kaitstava loomaliigi kahjustamise suhtes kohaldatava kriminaalvastutuse konteksti, võib pidada iseenesest mõistetavaks, et süüdlane vastutab. Lisaks on esimeses peatükis vaadeldud relevantset karistusõiguse teooriat. Eelkõige on oluline lühidalt selgitada, miks ja millal sätestada mõni tegu kuriteona, võrreldes sama teo sätestamisega väärteona.

Teine peatükk keskendub konkreetselt karistusedustiku keskkonnastaste süütegude peatükile ning kaitsava loodusobjekti kaitse nõuete rikkumisele. Käistletud on vastavaid süütekoosseise ning põgusalt vaadeldud ka muid loomaliikide kaitsel kohaldatavaid paragrahve. Keskkonnaõigus on tervikuna väga lai. Seega pole imestatav, et ka keskkonnastastad süütekoosseisud on võrdlemisi laiad. Sellest tulenevalt on möödapääsmatu tegeleda töö teises peatükis blanketsete süütekoosseisude blanketi sisustamisega, et oleks näha, millised tegevused üldse kriminaliseeritud on. Teise peatüki lõpuosa on pühendatud vajalike muudatuste sõnastamisele.

Tegemist on empiirilise uurimisega, kus süsteemselt analüüsitakse keskkonnaõigust ja karistusõigust kaitstavate loomaliikide kriminaalõiguslikku kaitsest lähtuvalt. Töö seisukohast on tähtsaimad sätted, mida vaadelda, karistusseadustiku §-d 357 ja 358, millega on kriminaliseeritud kaitstavate loodusobjektida kaitse nõuete rikkumine. Vastavate sätete analüüsil on peamisteks allikateks karistusseadustiku kommenteeritud väljaanne ning vastavad seaduse eelnõude seletuskirjad. Tulenevalt karistusseadustiku sätete blanketsest iseloomust ja konkreetsete paragrahvide reguleerimisalast, on analüüsitud põhjalikumalt looduskaitseadust ja selle alusel vastu võetud relevantseid määruseid ning ühtlasi ka vastavaid eelnõude seletuskirju. Seletuskirjad on heaks vahendiks tuvastamiseks, mis kaalutlustel ja mis eesmärgist lähtuvalt on seadusandja tegutsenud, mida regulatsiooniga taotletakse. Keskkonnaõigust puudutavas osas on olulisemaks kasutatud allikaks Hannes Veinla „Keskkonnaõigus.“ Praktikas kohaldamise osas on uuritud kõigi Eesti kohtuastmete kohtute lahendeid teemakohastes asjades. Hindamiseks regulatsiooni vastavust seadusandja taotletavatele eesmärkidele on käistletud ka võimalikult kõrgetasemelisi ametlikke poliitikadokumente, nagu Riigikogu otsusega heaks kiidetud kriminaalpoliitika arengusuunad.

1. KESKKONNAKAITSE JA KRIMINAALVASTUTUS

1.1. Keskkonnaõiguse teoreetilised lähtekohad

1.1.1. Olulisemad keskkonnakaitselised printsiibid

1.1.1.1. Printsiipide roll keskkonnaõiguses

Keskkonnaõiguse ja selle rakendamise puhul on printsiipidel oluline roll, mis on tingitud peamiselt kolmest asjaolust. Esiteks nõuab keskkonnaõigus paindlikkust. Keskkonnaprobleemid võivad tekkida väga erinevate tegevuste tulemusel ja mõjud olla ruumiliselt ja ajaliselt väga ulatuslikud, kuid võimalike tagajärgede tõenäosuse ja iseloomu osas valitseb teatav teaduslik ebakindlus.¹ Teiseks asjaoluks on rahvusvahelise ja siseriikliku õiguse läbipõimumine. Keskkonnaalaste rahvusvaheliste lepingute puhul peab arvestama riikide erinevate huvidega, mistõttu tihti piirduakse vaid põhiprintsiipides kokku leppimisega. Nendest rahvusvahelistest lepingutest liiguvad printsiibid edasi siseriiklikusse õigusesse. Kolmandaks on keskkonnaõigus eesmärgile suunatud valdkond, samas eesmärgid uute teadmiste valguses muutuvad ning regulatsioonid on tihti reaktsioonilised. Seetõttu on regulatsioon fragmentaarne ja vastuoluline, mille vähendamisel on abiks printsiibid.²

1.1.1.2. Säätva arengu printsiip

Üheks keskkonnaõiguse alusprintsiibiks on säätva arengu põhimõte. Sellele vastavaid sätteid leiab Eesti õiguses juba põhiseadusest³ (PS). Esiteks sätestab PS § 5, et „Eesti loodusvarad ja loodusressursid on rahvuslik rikkus, mida tuleb kasutada säästlikult.“ Loodusressursi mõiste on siinjuures laiendatav kõikidele keskkonnakaitseseaduse esemeks olevatele keskkonna põhielementidele, kaasa arvatud loomastikule.⁴ Teiseks sätestab PS § 53 otseselt igapäevase elu- ja looduskeskkonda säästa. Nagu näha, nimetab PS § 53 eraldi nii elukeskkonda kui looduskeskkonda. Keskkonnaõiguse jaoks relevantse legaaldefiniitsiooni ulatus ja sisu sõltub eelkõige konkreetsest õigusaktist ja selle eesmärkidest.⁵ Tõdedes küll, et keskkonna mõiste on suuresti kokkuleppe küsimus, arenedes ja avardudes ajaga pidevalt, on

¹ Teaduslik ebakindlus on suunatud ka liikide endi võimele kohaneda inimtegevusega, vt nt: 1. Brown, C. R., Brown, M. M. Where has all the road kill gone? *Current Biology*, Vol 23, 6, pp 233-234. – Arvutivõrgus: <http://www.iiserpune.ac.in/~raghav/pdfs/animalbehavior/ReadingList/BrownBrown.pdf> (20.03.2014).

² H. Veinla. Keskkonnaõigus. Tallinn: Juura 2005, lk 47-51.

³ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 2.

⁴ K. Merusk jt. PõhiSK § 5/3. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012.

⁵ H. Veinla. Keskkonnaõigus. Tallinn: Juura 2005, lk 31.

siiski võimalik teha teatud järeldusi: 1) keskkonna mõistesse haaratakse kõik loodusressursid; 2) keskkonnakaitse sfääri on lülitatud ka inimlik elukvaliteet; 3) üldine suundumus on mõiste sisu avardamine, hõlmates tänapäeval ka nt keskkonnaohtlikke tehnoloogiaid ja tooteid jmt klassikalise bioloogilise mitmekesisuse säilitamise kõrval.⁶

Põhiseaduse sätete kõrval on vastu võetud ka eraldi säästva arengu seadus⁷ (SäAS). SäAS §-st 2 leiab defineerituna looduskeskkonna ja loodusvarade säästliku kasutamise eemärgi: „tagada inimesi rahuldav elukeskkond ja majanduse arenguks vajalikud ressursid looduskeskkonda oluliselt kahjustamata ning looduslikku mitmekesisust säilitades.“ Juba 2011. aastal vastu võetud, kuid hetkel veel jõustumata keskkonnaseadustiku üldosa seaduse⁸ (KeÜS) § 1 p-st 2 tuleneb, et säästva arenguga tahetakse „kindlustada tervise- ja heaoluvajadustele vastav keskkond praegusele põlvele ja tulevastele põlvedele.“ Säästva arengu tegelik olemus jääb sellest sättest ähmaseks. KeÜS-i kommentaaris on konkreetse sätte juures täpsustavalt öeldud, et keskkonnaväärtusi tuleb kasutada selliselt, et tulevaste põlvede võimalused keskkonnaväärtusi kasutada ei oleks praegusest ahtamad.⁹ Vastav tõlgendus ühtib algse säästva arengu definitsiooniga.

Säästva arengu mõistet peetakse üldiselt pärinenuks 1987. aasta nn Brundtlandi aruandest. Sealse määratluse kohaselt on säästev areng selline areng, mis rahuldab praeguse põlvkonna vajadused, ohustamata tulevaste põlvede võimet endi vajadusi rahuldada.¹⁰ Sellese konseptsiooni tuleks siiski mõistlikult läheneda. Näiteks taastumatute loodusressursside kasutamisega väheneb tulevastele põlvedele kasutatav varu neid ressursse. Sellisel juhul on säästva arengu põhimõttega kooskõlas, et konkreetset taastumatut ressursi küll kasutatakse, kuid selliselt, et varu ei ammenduks ennem, kui saadaval on sobivad asendused.¹¹ Nii sätestab ka KeÜS § 13, et loodusvarade säästlikul kasutamisel tuleb arvestada nende varude jätkumist võimalikult pikaks ajaks. Mis puutub käesolevas töös kesksel kohal olevaid loomaliike, on säästva arengu põhimõttest lähtuvalt lähenemine võrdlemisi sirgjooneline. Kuna väljasurnud liike ei peeta taastatavateks ja looma- ja taimeliikide kaotus võib oluliselt piirata tulevaste

⁶ H. Veinla. Keskkonnaõigus. Tallinn: Juura 2005, lk 33.

⁷ Säästva arengu seadus. – RT I 1995, 31, 384 ... RT I, 13.03.2014.

⁸ Keskkonnaseadustiku üldosa seadus. – RT I, 28.02.2011, 1.

⁹ H. Veinla. KeÜSK § 1/3. – E. Lopman jt. Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse kommentaarid. Keskkonnaõiguse keskus 2014. – Arvutivõrgus: http://k6k.ee/files/KeYS_kommentaarid_2014.pdf (01.05.2014)

¹⁰ Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. Chapter 2: Towards Sustainable Development, para 1. – Arvutivõrgus: <http://www.un-documents.net/ocf-02.htm> (01.05.2014)

¹¹ *Ibid*, para 12.

põlvede võimalusi, nõuab säästev areng tõhusat looma- ja taimeliikide kaitset ja võimalusel kõigist neid kahjustavatest tegevustest hoidumist.

1.1.1.3. Ettevaatus- ja vältimisprintsiiip

Väga olulise positsiooni on haaranud endale ettevaatusprintsiiip ja seda nii rahvusvahelises õiguses kui EL-i õiguses, samuti mitmetes EL-i liikmesriikides (eriti Prantsusmaal), suutes varjutada vältimise printsiiibi.¹² EL-i õiguse puhul on see sätestatud ka aluslepingus. Euroopa Liidu toimimise lepingu¹³ (ELTL) artikkel 191 lõike 2 kohaselt liidu keskkonnapoliitika seab eesmärgiks kaitstuse kõrge taseme ja „rajaneb ettevaatusprintsiiibil ja põhimõtetal, mille järgi tuleb võtta ennetusmeetmeid ja keskkonnakahjustus heastada eeskätt kahjustuse kohas, saastaja peab aga maksma.“ Toodud sättes on nimetatud mitmeid põhimõtteid, millest keskkonnaõiguses tänapäeval lähtutakse. Ettevaatusprintsiiipi rakendatakse aina rohkemates valdkondades alates klassikalistest keskkonnavaladest probleemidest nagu looduskaitse, kuni toiduohutuse ja tervisekaitseni.¹⁴ Ettevaatusega saab vajadusel põhjendada muu hulgas ka mõne tegevuse kriminaliseerimist.

Ettevaatusprintsiiibi alge on selle propageerijate kohaselt Saksa õiguses: nn *Vorsorgeprinzip*.¹⁵ Nimetatud printsiiip oli Lääne-Saksamaa sotsiaaldemokraatlike keskkonnapoliitikate alus.¹⁶ Kõige tavapärasemaks selle printsiiibi väljenduseks võib pidada nn Wingspreadi avaldust ettevaatusprintsiiibi kohta, mis on koostatud ja vastu võetud grupi keskkonnaaktivistide ja akadeemikute poolt 1998. aasta jaanuaris.¹⁷ Wingspreadi avalduses öeldakse, et kui mingi tegevuse puhul tõusetub oht inimeste tervisele või keskkonnale, tuleb rakendada ettevaatuslikke meetmeid isegi juhul, kui põhjuslikku seose osas pole täielikku teaduslikku kindlust; tõenduslik koorem peab selles kontekstis jääma kõnealuse tegevuse eestkõnelejate

¹² N. de Sadeleer. The Precautionary Principle in International Law. – Y. Kerbat (ed), S. Maljean-Dubois (ed). The Transformation of International Environmental Law. Oxford: Hart Publishing – Paris: Editions Pedone 2011, lk 73.

¹³ Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. – ELT C 83, 30. märts 2010.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ J. H. Adler. The Problems with Precaution: A Principle without Principle. – Arvutivõrgus: <http://www.american.com/archive/2011/may/the-problems-with-precaution-a-principle-without-principle> (20.03.2014)

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ *Ibid.*

peale.¹⁸ Millised need ettevaatusest lähtuvad meetmed peaksid olema, avalduses ei täpsustata. Küll aga avaldatakse, et ettevaatusprintsipi rakendamise protsess peab olema avatud, informeeritud ja demokraatlik ning kaasama kõiki puudutatud pooli; kaaluma peab kõiki võimalikke alternatiive, ka tegevusetust.¹⁹ Euroopa Liidu Kohus ja Euroopa Üldkohus on oma praktikas suutnud ettevaatusprintsipi kohaldavust laiendada kõigile teadusliku ebakindlusega seotud poliitikatele.²⁰ Inimlikult vaadates on arusaadav, et mida rängema tagajärgega ähvardatakse, seda ulatuslikumaid meetmeid võib olla soov rakendada ja seda vähem ollakse valmis ootama teadusliku kindluseni jõudmist.

Hakates lahendama probleemi, mille osas pole teaduslikku kindlust, et kas ja mil määral üldse probleemiga tegemist on, ei pruugi lahendus olla alati kõige parem. Kui asi puudutab inimeste tervist, võidakse pidada vajalikuks inimesi hoiatada ka ilma kindlate teaduslike tõenditeta, põhjustades teinekord tarbetut paanikat.²¹ Soovimatud tagajärjed võivad kaasneda ka siis, kui ettevaatusest lähtuvalt hoidutakse millegi uue kasutuselevõttust, näiteks ravimi.²² Bioloogilise mitmekesisuse kaitsel ettevaatusprintsipi rakendamisel selliseid ohte üldiselt pole, niivõrd kui side inimese tervisega on kaudne. Siiski peab ka kaitsealuste loomaliikide vastaste tegude kriminaliseerimisel kaaluma võimalikke alternatiive lähtuvalt seatud eesmärkidest.

N. de Sadeleer ütleb ettevaatusprintsipi kohta kokkuvõtvalt, et see väljendab paradigmaatilist nihet – kui vältimise põhtimõttest lähtuva lähenemise korral sekkuti olukorras, kus oht oli reaalne, siis ettevaatusprintsipi alusel ollakse valmis sekkuma ka ilma lõpliku tõestuseta, et kahtlaseks peetava tegevuse ja kahju vahel on põhjuslik seos, või et eeldatav kahju üldse tekib.²³ Seejuures on ka seisukohti, mille kohaselt ettevaatusprintsibil ja vältimisprintsibil sisulist vahet pole. Näiteks L. Krämer leiab, et ühel ei ole teise suhtes pakkuda mingit

¹⁸ The Wingspread Consensus Statement on the Precautionary Principle. – Arvutivõrgus: <http://www.sehn.org/wing.html> (20.03.2014)

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ N. de Sadeleer. Polluter-Pays, Precautionary Principles and Liability. – G. Betlem, E. Brans (eds.). Environmental Liability in the EU. The 2004 Directive compared with US and Member State Law. Cambridge: Cameron May 2006, p 97.

²¹ Nt akrüülamiidiga seotud vähimpaanika: H. Veinla. Keskkonnaõigus. Tartu: Juura 2005, lk 52-53; 2011. aasta seisuga on akrüülamiidi osas seisukoht: „*reasonably anticipated to be a human carcinogen*,” s.t ohtlikkus inimesele pole endiselt tõendatud: Acrylamide. – Arvutivõrgus: <http://ntp.niehs.nih.gov/ntp/roc/twelfth/profiles/acrylamide.pdf> (21.04.2014)

²² Nt pikk protsess USA-s ravimi Misoprostool heakskiitmisel 1988. Kiirema kasutuselevõtu korral oleks hinnanguliselt võinud päästa kuni 8000-15000 inimest: J. H. Adler. The Problems with Precaution: A Principle without Principle. – Arvutivõrgus: <http://www.american.com/archive/2011/may/the-problems-with-precaution-a-principle-without-principle> (20.03.2014)

²³ *Ibid.*, lk 73-74.

nähtavat õiguslikku lisaväärtust ja praktikas kasutatakse mõlemat printsiipi praktiliselt alati koos, mistõttu ettevaatust ja vältimist peaks kasutama sünonüümidena.²⁴

Autor põhimõttelisel nõustub Krämeriga selles osas, et ettevaatusprintsiibi ja vältimisprintsiibi puhul vahe tegemine ei ole praktikas oluline. Teoreetiliselt peaks küll vältimise printsiibi rakendamine olema sirgjoonelisem kui ettevaatusprintsiibi puhul, mis peab paindlikum olema.²⁵ KeÜS-s on kahte printsiipi eristatud. KeÜS § 10 („Vältimispõhimõte“) kohaselt tuleb keskkonnaohtu vältida. KeÜS § 11 („Ettevaatuspõhimõte“) lg 1 kohaselt tuleb keskkonnariski vähendada kohaste ettevaatusmeetmetega. Keskkonnaohtu ja keskkonnariski mõistetest paremaks arusaamiseks peetakse KeÜS-i kommentaaris kasulikuks nende omavahelist võrdlemist.²⁶ Seadus eristab neid selliselt, et esimene on olulise keskkonnahäiringu²⁷ tekkimise piisav tõenäosus (§ 5) ja teine on vähendamist vajava keskkonnahäiringu tekkimise võimalikkus (§ 4). Ka mõistete lahtiseletamisel on kasutatud võrdlemisi ähmaseid mõisteid. Tekib näiteks küsimus, mis vahe on olulisel keskkonnahäiringul ja vähendamist vajaval keskkonnahäiringul. Või mil määral eristub piisav tõenäosus võimalikkusest. Autori hinnangul teeb teaduslik ebakindlus siinkohal vahetegemise õiguslikult tähendusetuks. Nii ettevaatuse kui vältimise korral on eesmärgiks mingist tagajärjest hoidumine, erinedes välditava ohuga seotud riski materialiseerumise tõenäosuse poolest. Keskkonnakaitse puhul tuleb rakendada meetmeid, mis igal konkreetsel juhul on kõiki asjaolusid (nii soovimatu tagajärje tõenäosus kui raskus, meetme rakendatavus praktikas ning sellega kaasnevad kulud ja muud otsesed tagajärjed) arvestades kõige mõistlikumad.

1.1.1.4. Kaitstuse kõrge tase

Eelpool viidatud ELTL artikkel 191 lõike 2 alusel seab Liidu keskkonnapoliitika eesmärgiks kaitstuse kõrge taseme. Nimetatud kaitstuse kõrgele tasemele viidatakse EL-i aluslepingutes mujalgi. Euroopa Liidu lepingu artikkel 3 lõike 3 kohaselt „Liit taotleb Euroopa säästvat arengut, mis põhineb [...] samuti kõrgetasemelisel keskkonnakaitasel ja keskkonna kvaliteedi

²⁴ L. Krämer. EC Environmental Law. Sixth Edition. London: Sweet & Maxwell 2007, lk 25.

²⁵ H. Veinla. Keskkonnaõigus. Tallinn: Juura 2005, lk 57.

²⁶ H. Veinla. KeÜSK § 4/3; § 5/2.

²⁷ KeÜS § 3 lg 1: „Keskkonnahäiring on inimtegevusega kaasnev vahetu või kaudne ebasoodne mõju keskkonnale, sealhulgas keskkonna kaudu toimiv mõju inimese tervisele, heaolule või varale või kultuuripärandile. Keskkonnahäiring on ka selline ebasoodne mõju keskkonnale, mis ei ületa arvulist normi või mis on arvulise normiga reguleerimata.“

parandamisel.“ Seoses siseturu rajamise ja selle toimimise eesmärgiga võetavate meetmetega sätestab ELTL artikkel 114 lõige 3, et „keskkonnakaitset [...] käsitlevates ettepanekutes võtab komisjon aluseks kaitstuse kõrge taseme, eriti võttes arvesse kõiki uusi teaduslikel faktidel põhinevaid suundumusi.“ Ka EL-i põhiõiguste harta artikkel 37 sätestab, et „kõrgetasemeline keskkonnakaitse ja keskkonna kvaliteedi parandamine tuleb integreerida liidu poliitikasse ning tagada säästva arengu põhimõtte kohaselt.“ Sellest saab järeldada, et EL-is peetakse oluliseks, et keskkonnakaitse oleks kõrgetasemeline.

Vaatamata keskkonna kõrgetasemelisele kaitsele korduvalt viitamisele, ei ole EL-i aluslepingutes kõrget kaitset lahti mõtestatud. L. Krämer leiab, et seda saab kõige paremini määratleda, vaadates nende liikmesriikide keskkonnakaitset, kellel on tavapäraselt kõrgetasemeline keskkonnakaitse (Taani, Madalmaad, Rootsi, Soome, Austria, Saksamaa); samuti on asjakohane keskkonnapoliitika teistes tööstusriikides, kus on tunnustatult kõrgetasemeline kaitse.²⁸ Kokkuvõtvalt saab öelda, et keskkonnakaitse kõrge tase on seotud uutel teaduslikel faktidel põhinevate suundumuste arvestamisega, mittelõplike teadmiste korral ka ettevaatusprintsipi rakendamisega ja ebakindlate ohtude ohjamisega.²⁹ Eelnevalt tulenevalt saab keskkonna kõrgetasemelise kaitse põhimõtet kasutada ka kõrgema kriminaliseerimise pooltargumendina.

1.1.2. Kaitstavad väärtused

Keskkonnaõiguse alase regulatsiooni adekvaatesema tõlgendamise jaoks on kasulik lahti mõtestada ka väärtused, millest lähtuvalt kaitset kohaldatakse. Õiguskirjanduses on välja toodud kolm peamist keskkonnaga seotud väärtust: otsene instrumentaalne väärtus ehk kasutamiseväärtus, eksisteerimisväärtus ehk kaudne väärtus ja iseväärtus ehk sisemine väärtus. Kasutamiseväärtus on keskkonna väärtus kasutavate inimeste jaoks, seondudes keskkonnast saadava materiaalse kasuga. Puhtalt instrumentaalne väärtustamine tähendaks, et saadava kasu vähenemisel või lõppemisel väheneb või kaob ka kaitsemeetmete rakendamise põhjendatus. Eksisteerimisväärtus ehk kaudne väärtus on ainuüksi keskkonna olemasolust iseenesest tulenev väärtus inimese jaoks. Selline väärtustamine ei sõltu keskkonna kasutamisest ega sellest otsese kasu saamisest. Keskkonna iseväärtuse ehk sisemise väärtuse tunnustamisel

²⁸ L. Krämer. EC Environmental Law. Sixth Edition. London: Sweet & Maxwell 2007, lk 12.

²⁹ H. Veinla. Keskkonnaõigus. Tallinn: Juura 2005, lk 127.

vaadeldakse keskkonda kui eesmärki. Kui eksisteerimisväärtuse tunnustamisel leitakse, et konfliktsituatsioonis peaks inimese huvid peale jääma, siis iseväärtuse tunnustamise puhul leitakse vastupidiselt, et inimese huvid peaksid looduse ees taanduma.³⁰

Keskkonnaõiguses lähtutakse tänapäeval olulisel määral ettevaatusprintsibiist ning ettevaatusprintsibiil põhinevat keskkonnakaitset toetab kõige kindlamalt just iseväärtuse tunnustamine. Teadus ei pruugi suuta alati adekvaatselt ette näha kõiki võimalikke tagajärgi, mis näiteks mõne imetajaliigi loodusest kadumine kaasa võib tuua. Seetõttu on mõistlik üritada säilitada bioloogiline mitmekesisus. Kuigi iga üksiku liigi kadumine ei pruugi keskkonda laiemalt olulisel määral mõjutada, ning liikide vältimatu pidev väljasuremine on üldteada, on ettevaatusprintsibi seisukohast kasulik, kui vähemalt on olemas õiguslikult loodud mehhanismid, et selle ilmingu puhul inimteguni mõju minimeerida.

Looduskeskkonna säästmise kohustus on Eesti õiguses sisse kirjutatud põhiseadusesse (PS). PS § 53 kohaselt peab igaüks säästma elu- ja looduskeskkonda ning hüvitama keskkonnale enda poolt tekitatud kahju. Eesti loodusvarade ja –ressursside kohta sätestab lisaks PS § 5, et neid tuleb kasutada säästlikult. Viimane on seotud keskkonna otsese instrumentaalse väärtuse tunnustamisega, ehk väärtustatakse loodusest saadavat materiaalselt kasu.³¹ Käesoleva töö käsitlusesemeks olev üksikute loodusobjektide kaitse on pigem määratletav kui eksisteerimisväärtus ehk kaudne väärtus või iseväärtus ehk sisemine väärtus.³² Näiteks ohustatud loomaliigi püsima jäämine on enamike inimeste jaoks eeldatavasti väärtus iseenesest ja nad ei saa sellest mingit otsest materiaalselt kasu.

1.1.3. Keskkond, bioloogiline mitmekesisus ja liigikaitse

Keskkond kõige üldisemas mõistes tähistab tavaliselt objektide ja tingimuste kogumit, milles mingi asi asub. Käesolev töö vaatab keskkonda, mille osaks on loomaliigid. Klassikaliseks saab bioloogilise mitmekesisuse kaitset pidada tulenevalt sellest, et tegemist on ajalooliselt

³⁰ H. Veinla. Keskkonnaõigus. Tallinn: Juura 2005, lk 29.

³¹ *Ibid.*

³² *Ibid.*

vanima keskkonnakaitse valdkonnaga, kuigi esialgu seisnes kaitse üksikute liikide küttemise keelamises ja reguleerimises.³³

1994. aastal ratifitseeris Eesti kaks aastat varem Rio de Janeiro allkirjastatud bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni.³⁴ Selle konventsiooni 2. artiklis defineeritakse bioloogilist mitmekesisust kui „mistahes päritoluga elusorganismide rohkest *inter alia* maismaa-, mere- jt. veeökosüsteemides ning neid hõlmavates ökoloogilistes kompleksides; see sisaldab ka liigisisest, liikidevahelist ja ökosüsteemidevahelist mitmekesisust.“ Nagu toodud definitsioonist näha, on loomad vaid osa bioloogilisest mitmekesisusest. Ohustatud liikide kaitse on seega osa terviklikust bioloogilise mitmekesisuse kaitse süsteemist. Ohustatuks saab pidada liiki, mida ähvardab mingist ökosüsteemist kadumine. Tuleb ka märkida, et ohustatud ei saa samastada haruldusega – liigi isendite vähene arvukus on hea haavatavuse, kuid kehv ökoloogilise rolli ja tähtsuse näitaja.³⁵ Inimmõjutustele väga haavatavaid liike on vaja kaitsta, et säilitada bioloogilise mitmekesisuse täisspektrum.³⁶ Täisspektrumi säilitamise olulisus tuleneb eelkõige ettevaatusest. Kunagi ei saa välistada, et mõni liik võib teadusele kasulikke teadmisi anda. Samuti võib mõne liigi kadumine mõjuda negatiivselt lokaalse süsteemi tasakaalule.³⁷

Lähtudes eesmärgist kaitsta bioloogilist mitmekesisust, on liigutud liigipõhiselt kaitselt laiemaks, väärtustades üha enam ökoloogiliste süsteemide terviklikku kaitset.³⁸ Elujõulised liikide populatsioonid vajavad sobivaid ja hea kvaliteediga elupaiku, mille säilitamiseks on oluline elupaiga ja liigi kaitset koos käsitleda.³⁹ Suure osa loomade puhul on nende elu, mida nad söövad ja kuidas varjuvad teiste loomade eest ning ohte väldivad, kuidas paljunevad ja järglaste eest hoolitsevad, sedavõrd sõltuvuses nende keskkonnast, et kui see keskkonnad peaks

³³ H. Veinla. Keskkonnaõigus. Tallinn: Juura 2005, lk 240.

³⁴ Bioloogilise mitmekesisuse konventsioon. – RT II 1994, 13, 41.

³⁵ R. F. Noss. From Endangered Species to Biodiversity. – K. A. Kohm (ed). Balancing on the Brink of Extinction. The Endangered Species Act and Lessons for the Future. Washington, D.C.: Island Press 2009.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ Näiteks võib suurte imetajate kadumine viia näriliste arvukuse kasvule, mis omakorda võib tähendada teatud haiguste laiemat levikut: H. S. Young *et al.* Declines in large wildlife increase landscape-level prevalence of rodent-borne disease in Africa. – Arvutivõrgus: <http://www.pnas.org/content/early/2014/04/24/1404958111.full.pdf> (01.05.2014)

³⁸ Keskkonnaministeeriumi arengukava aastateks 2013-2016. Tallinn 2012, lk 5. – Arvutivõrgus: <http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=118666/KKMorgAK+2013-2016+v18.pdf> (26.04.2014)

³⁹ Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030, lk 35. – Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/aktiis/0000/1279/3848/12793882.pdf> (26.04.2014)

oluliselt muutuma, ei saaks need loomad enam eksisteerida.⁴⁰ Selle väljenduseks on näiteks looduskaitsealade loomine. Ökoloogilist süsteemi heaolu tervikuna vaadates on selline lähenemine mõistlik, kuna üksikud liigid, eriti aga ohustatud liigid, on kõigest väike osa omavahel tihedalt seotud tegurite kogumist ja mõistlik on kaitsta võimalikult suurt osa kogumist korraga. Näiteks elusloodusele ohtlike ainete reostus võib lokaalsele ökoloogilise süsteemile mõjuda oluliselt hävitavamalt, kui ühe loomaliigi väljasuremine selles koosluses. Eriti olukorras, kus riigil on keskkonnakaitsele eraldatavad ressursid piiratud, on otstarbekas seada prioriteediks ulatuslikuma mõjuga rikkumiste vastu võitlemine.

Vaatamata süsteemipõhise kaitse plussidele, et saa jätta tähelepanuta üksikuid loomaliike. Loomad ei ole püsivalt seotud mõne konkreetse alaga. Isendid saavad kaitsealalt iseseisvalt lahkuda ja neid on võimalik sealt ka inimeste poolt eemaldada. Globaliseerumise tingimustes on piirkondlike tegurite kõrval aina kasvavaks riskiks ka kauplemine ohustatud liikidega ning sellele spetsialiseerunud organiseeritud kuritegevuse grupid.⁴¹ Mõnel juhul on ohustatud liikide rahvusvaheline kaubandus oluliselt kaasa aidanud või otseselt põhjustanud selliste liikide nagu tiigrid, ninasarvikud ja elevantid piirkondliku väljasuremise lähedale viimise.⁴²

1.2. Kriminaalõiguse rakendamise vajadus

1.2.1. Teoreetilised kaalutlused kuriteona määratlemisel

Eelneva põhjal tuleb nentida, et keskkond on ühiskonna jaoks oluline väärtus. Seda nii tervikuna kui ka eraldi komponentidena. Kõrgelt väärtustatuks tuleb pidada ka bioloogilist mitmekesisust, loomaliikide rohkust. Selliste oluliste väärtuste puhul ei ole piisav ainult nende loetlemine ja olulisuse põhimõtteline jaatamine, vaid oluliste väärtuste osas peab olema tagatud ka nende tegelikkuses toimiv kaitse. Sellel eesmärgil tuleks pöörduda karistusõiguse poole. Karistusõigus ongi sisuliselt ühiskonna põhiväärtuste kaitsele ning süütegude ärahoidmisele ja tõkestamisele suunatud sotsiaalsete normide kogum.⁴³ Süüteod Eesti õiguses liigituvad eraldi väärtegadeks ja kuritegudeks. Kuna käesoleva töö eesmärk on seotud just

⁴⁰ D. Delaney. Law and Nature. Cambridge: Cambridge University Press 2003, p 195.

⁴¹ Threat Assessment 2013. Environmental Crime in the EU. Europol Public Information. – Arvutivõrgus: https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/4aenvironmental_crime_threatassessment_2013_-_public_version.pdf (20.03.2014)

⁴² *Ibid*, lk 13.

⁴³ J. Sootak. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003, lk 14.

kuritegudega ja nende eest ettenähtud kriminaalvastutusega, tuleb selgeks teha, kas ja milliseid eeliseid on mingi tegevuse sätestamisel kuriteona võrreldes sama teo sätestamisega väärteona.

Arvestades, et Eesti seadusandja on karistusseadustikus sätestanud eraldi keskkonnavastaste süütegude peatüki, saab lähtuda eeldusest, et karistusõiguse rakendamist keskkonna kaitsel on peetud vajalikuks. Seega on selektsiooni protsess, teo kuulutamine süüteks (kriminaliseerimine), läbitud.⁴⁴ Esimeseks kriminaliseerimise põhimõtteks on mingist kindlast õigushüvest lähtumine, s.t kriminaliseeritava teo taga peab olema ühiskonnas kõrgelt hinnatav väärtus, mida tegu kahjustab või ohustab.⁴⁵ Eelduslikult on karistusväärsus seda suurem, mida olulisem on konkreetne kaitstav õigushüve. Õigushüve on üldiselt määratletav inimeste sotsiaalseks kooseluks vajaliku sotsiaalse hüvena.⁴⁶ Seadustiku kommentaarid nimetatakse kaistavaks õigushüveks kokkuvõtvalt inimest ümbritsev looduskeskkond oma kõigis ilmnemismoodides.⁴⁷ Seletuskirjas seevastu on õigushüvesid loetletud kokku viis:

- „1. Õigus mitte olla ohustatud või kahjustatud sellise keskkonnanõiguse tagajärjel, mille mõju inimese tervisele on teada, ennustatav, oluline ja suhteliselt kohene;
2. Õigus mõislikule keskkonnakvaliteedile, isegi siis, kui praegu ei ole võimalik kindlaks teha, et teatud saasteallikas ohustab inimese tervist, kuna varem või hiljem ohustab kumuleerunud keskkonnanõiguse inimese tervist ja elu negatiivselt;
3. Õigus mõistlikule keskkonnakvaliteedile, millest madalam kvaliteet ei võimaldaks keskkonda nautida ja kasutada, ehkki sellest madalama kvaliteediga ei kaasne veel kahju inimese tervisele või elule;
4. Keskkond kui väärtus iseeneses, jättes kõrvale võimaliku kahju ja ohu inimese tervisele, elule ning vähenenud võimalusele keskkonda inimese poolt kasutada;
5. Õigus omada kaitset vara kahjustamise eest keskkonnanõiguse poolt.“⁴⁸

Vastuse küsimusele, miks peaks üldse keskkonda kaitsma kriminaalõiguse kaudu, leiab näiteks direktiivi 2008/99/EÜ preambula punktist 3. Sealt nähtub tõekspidamine, et keskkonnakaitsealaste õigusaktide järgimist tuleb toetada kriminaalkaristuste kaudu, sest need kujutavad endast haldussanktsioonide ja tsiviilõiguslike kompensatsioonimehhanismidega

⁴⁴ *Ibid*, lk 187.

⁴⁵ *Ibid*, lk 188.

⁴⁶ J. Sootak. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003, lk 69.

⁴⁷ J. Sootak. KarSK 20.ptk sissejuh./1.1.

⁴⁸ Seletuskiri karistusseadustiku eelnõu juurde. 119 SE I. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=991610003 (20.04.2014)

võrreldes kvalitatiivselt erinevat ühiskondlikku hukkamõistu. Selline erinevus on selgelt tuntav ka Eesti ühiskonnas. Ilmselt on praktiliselt kõigi inimeste hukkamõist suurem nende suhtes, kes on kohtuotsuse alusel määratletavad kui kurjategijad, võrreldes nende suhtes, kellele on trahv määratud. Oma seisukohta kuriteo ja väärteo karistuste kvalitatiivse erinevuse kohta on väljendanud ka Riigikohus, märkides liiklusalast süütegu käsitledes, et „isiku süüditunnistamine kuriteos kätkeb endas märkimisväärset ühiskondlikku hukkamõistu, mis ei ole võrreldav väärteokaristuse kohaldamisel tehtava süüetteheitega.“⁴⁹

Kriminaalkaristuste kohaldamine ei pea aga kindlasti tähendama, et keskkonda kahjustavad tegevused on iseenesest moraalselt halvad, vaid pigem on selle eesmärgiks anda märku keskkonnakaitse olulisusest.⁵⁰ Kuriteona kvalifitseerimine võib mõjutada ka õiguse mõistjaid, kes ei pruugi tegu ühiskonna seisukohalt väga kahjulikuna näha, kui see pole karistusõiguses.⁵¹ Tähtis on eelkõige, et keskkonda võimalikult vähe kahjustataks, mitte et isikuid ilmtingimata rangemalt taoliste rikkumiste eest karistataks. Teadmine inimestes, et kaitstava liigi elupaiga hävitamisel ei ähvarda teda mitte trahvi, vaid tegemist on kuriteo sooritamisega, võib nii mõnegi säärase teo ära hoida ja seda isegi vaatamata vahelejäämise väiksele tõenäosusele. Määrav on kindlasti karistuses sisalduv stigma.⁵² Eriti mängib selline kaalutus rolli just füüsiliste isikute puhul, kes tegutsevad oma isiklikes, mitte mõne juriidilise isikuga seotud huvides: kriminaalkorras karistuse saanud juriidilise isikuga ei kaasne selline stigmatiseerimine, mis kurjategijast inimese puhul.

1.2.2. Menetluslikud eelised

Kuriteona kvalifitseerimine on keskkonnakaitse tõhusust silmas pidades vajalik samuti tulenevalt mõningatest väärteo- ja kriminaalmenetluse erisustest. Üheks oluliseimaks neist on aegumise erinev kohaldamine. Aegumine on menetlustakistus, mis põhineb „materiaalõiguslikul arusaamal karistusvajaduse äralangemisest karistusväärsuse säilimise tasutal.“⁵³ KarS-i 20. peatükis sätestatud keskkonnavastased kuriteod on kõik teise astme kuriteod KarS § 4 lg 3 mõistes, kuna ühegi selles peatükis sisalduva kuriteo sanktsiooni

⁴⁹ Riigikohtu 27.06.2005 otsus asjas nr 3-4-1-2-05, p 50.

⁵⁰ K. Svatikova. Economic Criteria for Criminalization: Optimizing Enforcement in Case of Environmental Violations. Intersentia, 2012. Lk 31.

⁵¹ M. Faure, G. Heine. Lk 61.

⁵² J. Sootak. Sanktsiooniõigus. Tallinn : Juura 2007. Lk 77.

⁵³ J. Sootak. KarSK § 81/1.

ülempiir pole rohkemat kui viieaastane vangistus või rahaline karistus. KarS § 81 lg 1 p 2 kohaselt seega aeguvad need viie aasta möödumisel alates teo toimepanemisest. Väärteod seevastu, välja arvatud maksu- ja konkurentsialased, aeguvad sama paragrahvi lõike 3 kohaselt seevastu juba kahe aasta möödumisel alates toimepanemisest. Vastavalt VTMS § 29 lg-le 5 on väärteo aegumine seejuures absoluutne väärteomenetlust välistav asjaolu, mida on korduvalt väljendanud ka Riigikohus⁵⁴. Ehk väärteo puhul on üldjuhul ainult kaks aastat aega, et jõuda teo toimepanemisest kuni jõustunud kohtulahendini. Kuritegude puhul näeb seadus veel lisaks ette aegumise katkemise muuhulgas näiteks süüdistatava kohtu alla andmisega ja kahtlustatava vara arestimisega (vastavalt KarS § 81 lg 5 p 2 ja p 1). Katkemine tähendab, et KarS § 81 lg 6 kohaselt algab aegumine uuesti, seejuures saab teise astme kuriteo eest inimest süüdi mõista ja karistada maksimaalselt kuni kümne aasta jooksul alates teo toimepanemisest. See kokkuvõttes tähendab märkimisväärselt rohkem aega kuriteona kvalifitseeritava süüteo avastamiseks ning asjas tõendite kogumisele ja menetlemisele. Seejuures, kui jõustunud otsus on olemas, on teise astme kuriteo puhul täideviimiseks aega kolm aastat alates jõustumisest (KarS § 82 lg 1 p 2), samas kui väärteo kohta tehtud otsust ei asuta täitma juba siis, kui jõustumisest on möödunud aasta (KarS § 82 lg 1 p 3).

Tulenevalt kriminaalkaristusega kaasnevast on ka menetlus ja nõutav tõendatuse aste väärtegudega võrreldes rangem. Isiku õiguslik seisund on väär- ja kuritegude menetlemise puhul arvestatavalt erinev.⁵⁵ Kriminaalkaristusel on potentsiaali riivata isikute õigusi ja vabadusi märkimisväärselt suuremas ulatuses, seejuures tuleb arvestada ka juba käsitletud stigmatiseerimisega, mistõttu rangemad esitatavad nõuded kriminaalkorras karistamise võimalusele on arusaadavad. Asjassepuutuv on siinkohal määratletuse nõue, mille kohaselt peab nii tegu, mille eest seadus karistuse ette näeb, kui ka karistus olema selgelt määratletud, et igapähe oleks võimalik ette näha, milline käitumine on keelatud ja karistatav ning milline karistus selle eest ähvardab, et ta saaks oma käitumist vastavalt kujundada.⁵⁶ Tavainimesele mõistetavamate koosseisude, nagu varastamine, röövimine, tapmine, on lihtne ja selgelt määratletud, millisel juhul karistus võib kaasneda. Probleemsemad on blanketsed süüteo koosseisud, käesolevat teemat puudutavalt eriti sellised, kus koosseisu täitmine on seotud olulise või suure keskkonnakahju tekkimisega.

⁵⁴ Nt: RKKKo 3-1-1-20-10, p 8.

⁵⁵ T. Reinthal. Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine? – *Juridica*, 2010, X, lk 740-750.

⁵⁶ RKKKo 3-1-1-23-12, p 8.2.

1.3. Seadusandlikud arengud kriminaalvastutuse rakendamise suunal

1.3.1. Rahvusvahelised konventsioonid

1973. aastal võeti Washingtonis vastu loodusliku loomastiku ja taimestiku ohustatud liikidega rahvusvahelise kaubanduse konventsioon (CITES).⁵⁷ Konventsioonil on 180 lepinguosalist riiki. Nagu juba mainitud, on üheks inimtegevuse vormiks, millega kahjustatakse ohustatud liikide säilimist, kauplemine selliste liikide isenditega. Iga EL-i liikmesriik peaks sellele erilist tähelepanu osutama, arvestades, et EL on ohustatud liikidega ebaseadusliku kaubanduse jaoks üks olulisemaid turge.⁵⁸ CITES-i eesmärgiks ongi kaitsta looduslikku loomastikku ja taimestikku, reguleerides rahvusvahelist kauplemist ja sätestades keelde ja piiranguid liigkasutuse takistamiseks. Konventsiooni sätete jõustamiseks lepinguosaliste riikide poolt rakendavad meetmed hõlmavad ühtlasi karistusi CITES-i liikidega kauplemise ja/või omamise eest (art 8 lg 1 (a)).

CITES-i kaitse all on kokku ligikaudu 5 600 loomaliiki ja 30 000 taimeliiki, kes on loetletud konventsiooni kolmes lisas.⁵⁹ I lisas on väljasuremisohus olevad liigid, mida kauplemine ohustab või võib ohustada, ning nende liikide isenditega kauplemine on lubatud erandlikel tingimustel allutatuna eriti rangetele eeskirjadele (art 2 lg 1). II lisas on loetletud kõik liigid, mis ei pruugi olla väljasuremisohus, kuid võivad ilma rangete piiranguteta sellesse ohtu sattuda (art 2 lg 2). Taolisena saab vastavat sätet pidada ka ettevaatusprintsipi väljenduseks, kuna reaalselt ohtu nendele liikidele rahvusvahelise kauplemise poolt ei ole ja ei pruugi kunagi ka tekkida. III lisa puhul on iga lepinguosalise riigi diskretsioon, milliseid enda jurisdiktsiooni all olevaid liike sinna lisada, et nende kauplemise kontrollimiseks saada vajalikku koostööd teiste lepinguosaliste riikidega (art 2 lg 3).

Euroopa Majandusühendus võttis 03.12.1982 vastu määruse nr 3626/82⁶⁰, millega kohaldati CITES-i kogu ühenduse territooriumil. CITES-i sätteid jõustasid ühenduse suhtes alates 1. jaanuarist 1984 (määruse artikkel 23). See 1982. aasta määrus tunnistati kehtetuks 1996.

⁵⁷ Loodusliku loomastiku ja taimestiku ohustatud liikidega rahvusvahelise kaubanduse konventsioon. – RT II 1993, 27, 83.

⁵⁸ Threat Assessment 2013. Environmental Crime in the EU. Europol Public Information. – Arvutivõrgus: https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/4aenvironmental_crime_threatassessment_2013_-_public_version.pdf (20.03.2014)

⁵⁹ The CITES species. – Arvutivõrgus: <http://www.cites.org/eng/disc/species.php> (20.03.2014)

⁶⁰ Nõukogu määrus (EMÜ) nr 3626/82, 3. detsember 1982, loodusliku loomastiku ja taimestiku ohustatud liikidega rahvusvahelise kaubanduse konventsiooni kohaldamise kohta. – EÜT L 384, 31.12.1982, lk 1.

aastal nõukogu määrusega (EÜ) nr 338/97⁶¹, mis eelmist asendas. Määruse 338/97 preambula punkti 2 kohaselt tingis vajadus tõhusamalt kaitsta looduslike looma- ja taimeliike, mida ohustab või võib ohustada nendega, määruse nr 3626/82 asendamise määrusega, mis võtaks arvesse pärast selle vastuvõtmist saadud teadmisi ja kehtivat kaubandusstruktuuri. Samuti oli tingivaks asjaoluks ühtsest siseturust tulenevad muudatused, kus sisepiiride kadumisega oli vaja tugevdada ühenduse välispiiri.

Kõige laiamahulisem looduskaitsekonventsioon on eespool juba nimetatud 1992. aasta bioloogilise mitmekesisuse konventsioon, mille toona allkirjastasid 193 maailma riiki. Seades eesmärgiks bioloogilise mitmekesisuse kaitse, selle komponentide säästva kasutamise ning geneetiliste ressursside kasutamisest saadava tulu õiglase ja erapooletu jaotamise, hõlmab konventsioon kogu klassikalist looduskaitset. Tihti on seda peetud ka üleilmseks keskkonnakaitse raamkonventsiooniks.⁶² Konventsioon paneb paika alusvundamendi, mis peab toetama nii siseriiklike seadusandlusi kui hilisemaid rahvusvahelisi kokkuleppeid bioloogilise mitmekesisuse kaitse ja jätkusuutliku kasutamise alal.⁶³ Seejuures on aga konventsiooni kritiseeritud peamiselt utilitarismi ja nõrga siduvuse pärast.⁶⁴ Konventsiooni artikkel 8 näeb ette, et enda võimaluste piires ja talle sobival viisil peab iga osapool rakendama bioloogilise mitmekesisuse *in-situ* (artikkel 2 kohaselt bioloogilise mitmekesisuse komponentide kaitse nende looduslikes keskkonnas) kaitsemeetmeid. Muu hulgas tuleb vastavalt artikkel 8 lõikele (k) „arendada välja või kasutada vajalikku seadusandlust ja/või muid reguleerivaid nõudeid ohustatud liikide ja populatsioonide kaitseks.“ Seega, kui lugeda vajalikuks seadusandluseks kriminaalõigusliku seadusandluse, saab pidada mitmekesisuse konventsiooni karistusõiguslike meetmete rakendamist pooldavaks.

Konkreetselt sammuks katsel tugevdada keskkonnakaitset kriminaalõiguse abil saab pidada Euroopa Nõukogu 1998. aasta keskkonna kriminaalõiguslik kaitse konventsiooni.⁶⁵ Tegemist on esimese omasuguse rahvusvahelise instrumendiga kriminaalõigusliku keskkonnakaitse osas.⁶⁶ Eesti allkirjastas konventsiooni 2001. aastal ja ratifitseeris selle aasta hiljem.⁶⁷

⁶¹ Nõukogu määrus (EÜ) nr 338/97, 9. detsember 1996, looduslike looma- ja taimeliikide kaitse kohta nendega kauplemise reguleerimise teel. – EÜT L 61, 3.3.1997.

⁶² H. Veinla. Keskkonnaõigus. Tallinn: Juura 2005, lk 242.

⁶³ N. de Sadeleer. EC Law and Biodiversity, p 352. – R. Macrory (ed). Reflections on 30 Years of EU Environmental Law: A High Level of Protection? Groningen: Europa Law Publishing 2006.

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ Keskkonna kriminaalõigusliku kaitse konventsioon. – RT II 2002, 9, 28.

⁶⁶ H. Veinla. Keskkonnaõigus. Tallinn: Juura 2005, lk 29.

⁶⁷ Keskkonna kriminaalõigusliku kaitse konventsiooni ratifitseerimise seadus. – RT II 2002, 9, 28.

Seejuures aga on Eesti 14 allkirjastaja seas ainus, kes on ka ratifitseerinud.⁶⁸ Konventsiooni jõustumiseks on artikli 13 lõike 3 kohaselt vaja aga vähemalt kolme ratifitseerimist, mistõttu vaid katseks selle konventsioon vastuvõtmine ka jäi. Konventsioonis on muidu olemas konkreetsete sätete ka kaitsealuste loomaliikide kohta. Artikkel 4 sätestab, et tahtlikult või ettevaatamatusest toimepandud tegu, mis peab olema konventsiooniosalise poolt määratletud kas kuriteo või väärteona, on muu hulgas ka „rahvuspargi, looduskaitseala, veekaitseala või muu kaitseala looduslike komponentide pöördumatu muutuse ebaseaduslik põhjustamine“ (punkt f) ning „kaitsealusesse looduslikku loomastiku või taimestiku liigi loodusest eemaldamine ja ebaseaduslik valdamine, looma või taime kahjustamine, või nendega kaubitsemise või looma tapmine“ (punkt g).

1.3.2. Kriminaalõiguslikud instrumendid Euroopa Liidus

EL on mitmete määruste ja direktiividega reguleerinud keskkonnakaitset selle ühtlustamise ja tõhustamise eesmärgil liidu piires, võimalusel toetudes juba rahvusvahelisel tasandil tehtud tööle, mille näiteks on eelnevalt kirjeldatud CITES-i regulatsiooni ülevõtmine EL-i õigusesse. Selles osas relevantne määrus nr 338/97. Keskkonnakaitset on tõhustatud ka kindlatele valdkondadele keskenduvate direktiividega. Näiteks direktiivid lindude kaitseks⁶⁹ ja looduslike elupaikade kaitseks⁷⁰ ning 2004. aasta nn keskkonnastatuse direktiiv.⁷¹ Integratsiooni- ja keskkonnasõbralik ning innovaatiline on olnud ka Euroop Kohus keskkonnaõigusega seotud otsustes.⁷² 2001. aastal tegi Euroopa Komisjon ettepaneku reguleerida direktiiviga keskkonna karistusõiguslikku kaitset.⁷³ Selle jätkuna saab olulisemaks arenguks, lähtudes töö teemast, pidada seda, kui 19. novembril 2008 võeti vastu Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu nõukogu direktiiv 2008/99/EÜ keskkonna kaitsmise kohta

⁶⁸ CETS No.: 172. Chart of signatures and ratifications. – Arvutivõrgus: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=172&CM=8&DF=04/04/2014&CL=ENG> (04.04.2014)

⁶⁹ Nõukogu direktiiv, 2. aprill 1979, loodusliku linnustiku kaitse kohta (79/409/EMÜ) – EÜT L 103, 25.04.1979, lk 98-117.

⁷⁰ Euroopa nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ, 21. mai 1992, looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta. – EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7-50.

⁷¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/35/EÜ, 21. aprill 2004, keskkonnastatusest keskkonnakahjustuste ärahoidmise ja parandamise kohta. – ELT L 143, 30.04.2004, lk 357-375.

⁷² L. Krämer. Keskkonnaõigus Euroopa Kohtu praktikas. – Juridica, 2007, VII, lk 449.

⁷³ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the Protection of the Environment through Criminal Law (2001/C 180 E/20) COM(2001) 139 final – 2001/0076(COD). – EÜT C 180E, 26.06.2001, lk 238-243.

kriminaalõiguse kaudu.⁷⁴ Direktiivi preambula punkti 14 kohaselt on selle eesmärgiks tõhusama keskkonnakaitse tagamine. Seadusandluse ühtlustamise vajaduse olemasolu lubas väita liikmesriikide erinev praktika, mida võimalike rikkumiste puhul rakendatakse.⁷⁵

Direktiivi artiklis 3 loetletakse teod, mille puhul liikmesriigid peavad tagama, et neid käsitatakse kriminaalkuriteona, kui konkreetne tegu on õigusvastane ning pannakse toime kas tahtlikult või vähemalt raske hooletuse tagajärjel. Loetelus on muu hulgas kolm lõiku, mis puudutavad otseselt kaitsealuseid liike ja elupaiku:

- f) „kaitsealuste looduslike looma- või taimeliikide tapmine, hävitamine, omamine või äravõtmine, v.a juhul, kui tegemist ei ole arvestatava kogusega ning tegu ei mõjuta oluliselt liigi kaitsestaatust;
- g) kaitsealuste looduslike looma- või taimeliikidega või nende osade või neist saaduga kauplemine, v.a juhul, kui tegemist ei ole arvestatava kogusega ning tegu ei mõjuta oluliselt liigi kaitsestaatust;
- h) igasugune käitumine, mis põhjustab kaitsealuse elupaiga seisundi märkimisväärset kahjustamist.“

Loetletud sätetest on näha Euroopa Nõukogu keskkonna kriminaalõigusliku kaitse konventsiooni mõjutusi, eelkõige vaadates konventsiooni artiklit 4. Direktiiv on konventsiooniga võrreldes vähem ambitsioonikas tulenevalt EL-i piiratumast kompetentsist kriminaalõiguse vallas.⁷⁶ Siiski on direktiivis sätestatud vaid miinimumeeskirjad ning liikmesriigid võivad tõhusama kriminaalõigusliku keskkonnakaitse tagamise eesmärgil võtta või säilitada nendest rangemaid meetmeid, niivõrd kui need on kooskõlas EL-i asutamislepinguga (direktiivi preambula p 12).

⁷⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/99/EÜ, 19. november 2008, keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu. – ELT L 328, 6.12.2008, lk 28-37.

⁷⁵ M. Faure, G. Heine. Criminal Enforcement of Environmental Law in the European Union. Kluwer Law International, 2005, lk 91.

⁷⁶ A. Odby. Recent EU Developments in Environmental Criminal Law from a UK Perspective – Part I. – Bloomberg Finance L.P. 2009. – Arvutivõrgus: http://www.petersandpeters.com/sites/default/files/publications/recenteudevelopmentsinenviron_anna.pdf (21.03.2014)

2. KAITSTAVATE LOOMALIHKIDE KAITSE EESTI ÕIGUSES

2.1. Kriminaalvastutuse materiaalõiguslikud alused Eestis

2.1.1. Loomaliike kaitsvad koosseisud

Ohustatud liikide kaitse osas leiab asjassepuutuvaid sätteid mitmetest õigusaktidest. Arvestades töö eesmärki ja eelnevas peatükis käsitletud põhimõtteid, on esmalt olulised karistusseadustiku keskkonnastatute süütegude peatükis sätestatud kuriteod. Kuigi loomi kahjustavad tegevused on kriminaliseeritud ka näiteks KarS §-ga 264, jääb see normikonkurentsiga alla, kui tegu on suunatud looduskaitsealuse looma vastu. KarS § 264 kaitseb küll loomi lubamatu teo⁷⁷ eest, kuid siinkohal ei lähtuta otseselt looduskaitsealustest eesmärkidest. Kuigi esiplaanile on seatud küll loom ise, siis mitte kui personaalne õigushüve, vaid kui kultuuriline käitumisnorm.⁷⁸ Konkreetset ohustatud ja sellest tulenevalt looduskaitse alla võetud loomaliikide kaitsel on kriminaalvastutuse võimalikkuse seisukohast lähtudes praegusel juhul tähtsaimad KarS § 357 ja § 358: vastavalt kaitstava loodusobjekti kaitse nõuete eiramise ja nõuete eiramise ettevaatamatusest.

KarS-i 20. peatükis on lisaks veel 6 paragrahvi, mis otseselt kaitsivad kahjustamise eest sellist loomastiku, mis jääb §-de 357 ja 358 kaitsealast välja. KarS § 361 kriminaliseerib loodusliku loomastiku kasutamise nõuete rikkumise, kui sellega tekitatakse olulist kahju keskkonnale, samuti loodusliku loomastiku küttemise ebaseadusliku korraldamise. Seadustiku kommentaaris on küll öeldud, et „lisaks keskkonnale kui üldisele õigushüvele kaitseb antud koosseis looduslikku loomastikku kui kaitsealust liiki (LoodusKS § 46),“⁷⁹ kuid see on eksitav väide. Viidatud LKS § 46 sätestab, millised liigid arvatakse I, II ja III kaitsekategooriasse. Selliselt on tegemist kaitstavate loodusobjektidega, mille kasutamise nõuete rikkumine kvalifitseerub KarS § 357 või § 358 alla. I, II või III kaitsekategooria looma kui erilise väärtusega liigi kahjustamise kvalifitseerimist § 357 või § 358 järgi toetavad ka sanktsioonimäärad – § 361 lg 1 puhul ettenähtud kuni kolmeaastane vangistus, § 357 lg 1 puhul kuni viieaastane vangistus. § 361 kaitse all on eelkõige jahiseaduse⁸⁰ (JahiS) § 4 lg-s 2

⁷⁷ KarS §-s 264 kasutatav looma suhtes lubamatu teo mõiste on määratletud loomakaitseaduse §-s 4: „loomahukkamist, vigastamist või talle valu ja välditavaid füüsilisi ja vaimseid kannatusi põhjustav tegu, nagu looma sundimine talle üle jõu käivatele pingutustele, loomavõitluse korraldamine, looma hülgamine või abitusse seisundisse jätmine, loomale kannatusi põhjustav aretustegevus ja muu sarnaste tagajärgedega tegu, mis ei ole tingitud looma ravimisest, muust veterinaarsest menetlusest ega hädaolukorrast, välja arvatud [loomakaitseaduse sätestatud juhud].“

⁷⁸ J. Sootak. KarSK § 264/1.

⁷⁹ J. Sootak. KarSK § 361/2.

⁸⁰ Jahiseadus. – RT I, 16.05.2013,2.

nimetatud suurulukid ja JahiS § 4 lg 3 alusel vastu võetud jahieeskirja⁸¹ lisas nimetatud väikeulukid. Tasub ka märkida, et Eestis jahilulukiks olev liik võib teistes regioonides olla ohustatud liik (näitek hundi (*Canis lupus*) ja pruunkaru (*Ursus arctos*) erinevad populatsioonid on määruse nr 338/97 lisades A ja B).

Loomaliigid võivad saada kahjustada ka tegevuse käigus, mis pole otseselt nende vastu suunatud. KarS § 364 alusel on kuritegu aine, energia või jäätmete keskkonda viimine, samuti normatiive ületava müra põhjustamine, kui sellega põhjustatakse olulise kahju oht (lg 1), oluline kahju (lg 2) või suur kahju (lg 2¹ p 1) loomaliikide isenditele. KarS § 365 alusel on sama tegu kuritegu ka ettevaatamatuse korral. Loomaliikide isenditele olulise kahju ohu põhjustamine on kuritegu ka siis, kui see oht põhjustatakse kemikaalide või jäätmete käitlemise nõuete tahtliku (KarS § 367) või ettevaatamatusest tuleneva (KarS § 368) rikkumisega. Direktiivi 2008/99/EÜ⁸² ülevõtmisest tulenevalt oli vajalik täiendada karistusseadustikku ning muu hulgas sätestati uus kuritegu §-ga 368².⁸³ Sellega kriminaliseeriti alates 21.03.2011 käitise ebaseaduslik käitamine⁸⁴, millega põhjustatakse olulise kahju oht loomaliikide isenditele.

Nagu järgnevatest alapeatükkidest nähtub, on kaitstava loodusobjekti kaitse nõuete eiramise koosseisudega seotud probleemid, mis võivad teatud juhtudel viia tulemuseni, mis ei pruugi täita piisavalt tõhusa kaitse eesmärki. Autorile teadaolevalt pole Riigikohtus käesoleva töö koostamise seisuga lahendatud ühtegi kriminaalasja, kus oleks esitatud süüdistus KarS § 357 või § 358 järgi. Küll on aga Riigikohtu ja madalamate astmete kohtutest praktikat väär- ja süütegude osas, mis on koosseisult sarnased ja puudutavad KarS §-de 357 ja 358 jaoks relevantseid küsimusi. Siiski olemasolev praktika ainult süvendab kahtlust, et kehtiv regulatsioon ei suuda tõhusalt kaitsta ohustatud liike, olles teatud juhtudel potentsiaalse rikkuja suhtes põhjendamatuult leebe.

⁸¹ Keskkonnaministri 28.05.2013 määrus nr 32 „Jahieeskiri“. – RT I, 29.05.2013, 51.

⁸² Euroopa Liidu Teataja L 328, 6.12.2008, lk 28-37.

⁸³ Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 862 SE. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=5c74510e-66d2-4e3c-a55c-537da24ade3d& (20.03.2014)

⁸⁴ Blanketti sisutab KarS § 368² puhul tööstusheite seadus (RT I, 16.05.2013, 1). Näiteks käitis on seadus § 6 lg 1 kohaselt „paikne tehniline üksus, mille tegevus toimub ühes või mitmes keskkonnakompleksloa kohustusega tegevusvaldkonnas ja ulatuses või kus kasutatakse orgaanilisi lahusteid keskkonnakompleksloa kohustusega tegevusala ulatuses.“

2.1.2. Kaitstava loodusobjekti kaitse nõuete rikkumise määratlemine

2.1.2.1. Sissejuhatav ülevaade koosseisu täitmisest

Lühidalt on KarS § 357 lg-s 1 sätestatud teokoosseis täidetud, kui rikutakse kaitstava loodusobjekti kasutamise või kaitse nõudeid ja selle konkreetse nõuete rikkumise tagajärjena tekitatakse konkreetsele loodusobjektile oluline kahju. Sama paragrahvi lõige 2 sätestab kuriteona sama teo, kuid mille puhul oluline kahju on tekkinud ettevaatamatusest. See tähendab, et esimese koosseisu puhul on tarvis tuvastada, et isik on tegutsenud vähemalt kaudse tahtlusega nii nõuete rikkumise kui olulise kahju tekitamise suhtes. Teise koosseisu puhul on tahtlus vajalik ainult nõuete rikkumise osas ning olulise kahju tekkimise osas piisab isiku kergemeelsuse või hooletuse tuvastamisest, nt isik arvas, et nõuete rikkumisel kahju ei teki või et potentsiaalne kahju on ebaoluline. KarS § 358 lg 1 alusel on karistatav ka olukord, kui isik rikub kasutamise või kaitse nõudeid ettevaatamatusest, kuid sellisel juhul on nõutav keskkonnale suure kahju tekitamise tuvastamine. KarS § 357 lg 3 ja § 358 lg 2 kehtestavad juriidilise isiku vastutuse nimetatud tegude eest. Ilma suure ega olulise kahju tekitamiseta on kaitse nõuete eiramise puhul tegemist väärtetega LKS § 71 alusel, mille eest on füüsilisele isikule ette nähtud trahv kuni 300 ühikut või arest ja juriidilisele isikule trahv kuni 3200 eurot. Teemaga seostuvad väärted on lisaks veel LKS §-d 74¹-74⁵.

KarS §-d 357 ja 358 sätestavad blanketsed süüteoosseisud, mille puhul tuleb koosseisuliste tunnuste sisustamisel lähtuda karistusseadusest väljapoole jäävatest normidest. Vastavalt Riigikohtu seisukohale on blanketti sisustav norm blanketse süüteoosseisu lahutamatu ja "täisväärtuslik" osa, millest tulenevatele koosseisutunnustele laienevad kõik KarS-i üldosa sätted ja põhimõtted (RKKKo nr 3-1-1-21-06 p 10.4.). Siinjuures on oluline silmas pidada karistusõiguse määratletuse põhimõtet (*nullum crimen nulla poena sine lege certa*), mis on sätestatud nii karistusseadustikus (§ 2 lg 1: „Kedagi ei tohi süüdi mõista ega karistada teo eest, mis selle toimepanemise ajal kehtinud seaduse kohaselt ei olnud süütegu“) kui Põhiseaduses (§ 23 lg 1: „Kedagi ei tohi süüdi mõista teo eest, kui seda tegu ei tunnista kuriteoks seadus, mis oli jõus teo toimepanemise ajal“).

Riigikohus on korduvalt rõhutanud, et karistusõiguses kehtiva määratletuspõhimõtte kohaselt peab nii tegu, mille eest seadus karistuse ette näeb, kui ka karistus olema selgelt määratletud, et igapähe oleks võimalik ette näha, milline käitumine on keelatud ja karistatav ning milline karistus selle eest ähvardab, et ta saaks oma käitumist vastavalt kujundada (nt Riigikohtu

21.06.2011 otsus asjas 3-4-1-16-10 p 50, 30.04.2012 otsus asjas 3-1-1-23-12 p 8.2, 23.11.2012 otsus asjas 3-1-1-103-12 p 9). Võimaliku rikkumise puhul ähvardava karistuse määratluse osas probleemi ei ole. KarS §-d 357 ja 358 sätestavad kas rahalise karistuse või maksimaalselt viieaastase vangistuse. Sarnaselt kõigi teiste KarS 20. peatüki kuritegudega, on §-de 357 ja 358 puhul tegemist teise astme kuritegudega KarS § 4 lg 3 mõistes. Kuigi vähese kohtupraktika valguses on raske prognoosida täpset karistust iga konkreetse süüteo puhul, mis vastavate paragrahvide alla kvalifitseerub, on karistuspiirid vastutuse puhul siiski kõigile ette näha.

2.1.2.2. Kaitstav loodusobjekt ja kaitse nõuded

KarS §-de 357 ja 358 sisustamisel tuleb esmajärjekorras vaadata loodukaitse seadust, kust leiab kaitstava loodusobjekti määratluse. LKS § 4 lg 1 kohaselt on kaitstavateks loodusobjektideks kaitsealad, hoiualad, kaitsealused liigid, kivistised ja mineraalid, püsielupaigad, kaitstavad looduse üksikobjektid ning kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavad loodusobjektid. Kõigi nende erinevat kaitstavate loodusobjektide puhul on vajalik veel pöörduda ka teiste sätete juurde, et selgitada, kas konkreetne ja kuidas on konkreetne loodusobjekt kaitstav, tehes KarS §-de 357 ja 358 kaitseala võrdlemisi ulatuslikuks. Siinkohal on kasulik teada, et Keskkonnaagentuuri looduskaitse osakonna poolt koostatud statistilise ülevaate kohaselt oli 31.12.2013 seisuga Eestis kokku 3883 kaitstavat loodusobjekti⁸⁵ ning 18% maismaast oli kaitstav territoorium (koos territoriaalmerega 22% Eesti pindalast).⁸⁶ Käesoleva töö eesmärgist lähtuvalt on otstarbekas selgitada lähemalt ainult sätteid, mis aitavad määratlada kaitsealuseid loomaliike ja neile kohalduvaid kaitsenõudeid.

Kaitsealuste loomaliikide ring on samuti võrdlemisi lai. Ühtlasi on hõlmatud ka liigid, mida looduslikult Eestis ei esine – globaliseerumise tingimustes on kriminaalõigusliku kaitse laiendamine võimalikult paljudele maailma ohustatud liikidele möödapääsmatu, et kindlustada võimalikult tõhus bioloogilise mitmekesisuse kaitse. Eriti pidades silmas ohustatud liikidele nendega rahvusvahelisest kauplemisest tulenevat riski. Keskendudes ainult loomadele on LKS § 4 lg 4 mõistes kaitsealune liik loomaliigi taksonoomiline üksus, mille

⁸⁵ Looduskaitse statistiline ülevaade 2013. – Arvutivõrgus: http://loodus.keskkonnainfo.ee/avalik/el_fil/ulevaade_stat_2013.htm (01.05.2014)

⁸⁶ Kaitstava territooriumi pindala Eestis 31.12.2013 seisuga. – Arvutivõrgus: http://loodus.keskkonnainfo.ee/avalik/el_fil/kaitstav_territ31122013.htm (01.05.2014)

isendeid või elupaiku kaitstakse looduskaitseaduse alusel või mida on nimetatud EL Nõukogu määruse 338/97⁸⁷ lisades A-D. Nagu esimeses peatükis mainitud, kujutab määrus 338/97 sisuliselt varasema CITES-i ülevõtmist EL-i õigusesse, millest tulenevalt sisaldab see ka kõiki CITES-i liike.

Looduskaitseaduse alusel loomaliigi kaitse alla võtmist puudutavad normid, nende hulgas vastavat menetlust puudutavad, on koondatud LKS-i teise peatükki. Kaitse alla võtmise eelduseks on selle ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus (LKS § 7). LKS § 8 lg 1 alusel võib küll igaüks esitada ettepaneku mõne loodusobjekti kaitse alla võtmiseks, kuid sama paragrahvi lõike 3 kohaselt korraldatakse enne menetluse algatamist ekspertiis, kuhu kaasatakse vastava ala eriteadmistega isikuid. Menetlus kaitse alla võtmiseks algatatakse LKS § 8 lg 5 alusel juhul, kui eelnevalt loetletud kaitse alla võtmise eeldused on täidetud. I ja II kaitsekategooria kaitse alla võtab liigid Vabariigi Valitsus nende eesti ja ladina keelset loetelu sisaldava määrusega⁸⁸. Liigid, mille püsielupaigad on LKS § 50 lg 2 kohaselt automaatselt kaitstud, on I kaitsekategoorias. III kaitsekategooria liigid võtab kaitse alla keskkonnaminister määrusega⁸⁹. Liike on I kategoorias 66, II kategoorias 259 ja III kategoorias 245.⁹⁰ Neile lisanduvad kaitstavate loomaliikidena ka näiteks määruses nr 338/97 lisades loetletud liigid.

Kaitsealuste loomaliikide tõhusa kaitse eesmärgist lähtuvalt hinnates on positiivne, et KarS §-de 357 ja 358 koosseisuliseks tunnuseks olev kasutamise või kaitse nõuete rikkumine on määratletav suhteliselt laialt. Mõlema paragrahvi koosseisuliseks tunnuseks on, et kahju tekitatakse kaitstavale loodusobjektile, näiteks kahjustatakse kaitsealust loomaliiki. LKS § 77 lg 3 kohaselt saab tegevust lugeda kaitsealusele liigile kahju tekitamiseks, kui 1) hävitatakse või kahjustatakse liigi isendi püsielupaika (p 5); 2) liigi isend hävitatakse ebaseaduslikult, vigastatakse elujõuetuseni või eemaldatakse ebaseaduslikult loodusest (p 6), või 3) rikutakse määrusega nr 338/97 või selle alusel kehtestatud nõudeid (p 7).

Püsielupaik hõlmab mitmeid erinevaid paiku ja kohti, olles kehtiva LKS-i vastuvõtmisest alates tähenduselt laienenud (nt 01.04.2007 lisandus pruunkaru talvituspaik). Sealhulgas on

⁸⁷ Nõukogu määrus (EÜ) nr 338/97, 9. detsember 1996, looduslike looma- ja taimeliikide kaitse kohta nendega kauplemise reguleerimise teel. – ELT L 61, 3.3.1997, lk 1.

⁸⁸ Vabariigi Valitsuse 20.05.2004 määrus nr 169. – RT I 2004, 44, 313 ... RT I 2010, 69, 519.

⁸⁹ Keskkonnaministri 19.05.2004 määrus nr 51. – RT I 2004, 69, 1134 ... RT I 2010, 69, 524.

⁹⁰ L. Klein (toim.), I. Hermet (toim.). Eesti looduse kaitse aastal 2011. Tallinn 2012. Lk 80.

püsielupaik väljaspool kaitseala või selle piiranguvööndis asuv piiritletud ja erinõuete kohaselt kasutatav kaitsealuse looma sigimisala või muu perioodilise koondumise paik (LKS § 4 lg 5 p 1). Püsielupaiga hävitamine ja kahjustamine on mõlemad seotud liigi soodsa seisundi kahjustamisega. LKS-i kontekstis kasutataksegi soodsat seisundit ainult elupaikade ning liikide seisundi hindamise kriteeriumina.⁹¹ Hävitamise korral muutub õigusvastase tegevusega liigi isendi edasine säilimine konkreetses püsielupaigas prognoosimisulatusse jäävas tulevikus võimatuks ning kahjustamise korral liigi soodne seisund küll halveneb, kuid liigi edasine säilimine püsielupaigas jääb võimalikuks.⁹² Soodne on liigi seisund LKS § 3 lg 2 kohaselt juhul, kui „selle asurkonna arvukus näitab, et liik säilib kaugemas tulevikus oma looduslike elupaikade või kasvukohtade elujõulise koostisosana, kui liigi looduslik levila ei kahane ning liigi asurkondade pikaajaliseks säilimiseks on praegu ja tõenäoliselt ka edaspidi olemas piisavalt suur elupaik.“

Probleeme võib tekitada püsielupaiga hävitamise määratlemisel kasutatav ajaline mõõde. Looduskaitseaduse seletuskiri siinkohal abiks ei ole, öeldes prognoosimisulatusse jääva tuleviku kohta vaid nii palju, et see mõiste on sisustatav igat konkreetset ökosüsteemi analüüsid.⁹³ Prognoosimisulatusse jääva tuleviku mõistet kasutatakse ka direktiivi 92/43/EMÜ eestikeelses tõlkes artikli 1 lõigetes (e) ja (i) ingliskeelse *foreseeable future* vastena. Mõiste adekvaatsema sisustamise jaoks oleks vaja sellekohast kohtupraktikat, kuid seda Eestis keskkonnasüütegude puhul hetkel napib. Võib siiski eeldada, et näiteks liikide puhul, mis sõltuvad metsast, muudaks selle metsa maharaiumine liigi säilimise konkreetses elupaigas prognoositavas tulevikus võimatuks.

Isendi hävitamine koosseisulise teona võib seisneda isendi surmamisest. Kaitsealuste loomaliikide puhul on üldreegel, et tahtlik surmamine, välja arvatud eutanaasia⁹⁴ eesmärgil, on keelatud (LKS § 55 lg 1). Sõltuvalt kaitstusest, on sätestatud erandid. I kaitsekategooria imetaja surmamine on LKS § 55 lg 2 lubatud, kui loom ohustab otseselt inimese elu või

⁹¹ Seletuskiri looduskaitseaduse eelnõu juurde. 279 SE I. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emspain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=040570018 (30.04.2014)

⁹² Vabariigi Valitsuse 08.04.2005 määruse nr 69 § 4.

⁹³ Seletuskiri looduskaitseaduse eelnõu juurde. 279 SE I. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emspain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=040570018 (30.04.2014)

⁹⁴ Eutanaasia defineerib LoKS § 18 lg 1 kui „loomu hukkamine looma omaniku algatusel või kaastundest, kui ellujäämine tekitaks loomale kestvaid kannatusi või kui tema liigiomane eluviis osutub võimatuks,“ mille viib lõike 2 alusel läbi veterinaararst ja mida lõike 3 kohaselt „tuleb läbi viia sõltuvalt olukorrast vähimate füüsiliste ja vaimsete kannatustega.“

tervist ja rünnakut ei ole võimalik teisiti vältida või tõrjuda (p 1) või elanikkonna ohutuse huvides (p 2). II ja III kaitsekategooria loomaliigi isendite puhul on LKS § 55 lg 3 alusel surmamist lubavateks tingimusteks lisaks veel ka lennuohutus (p 3), vajadus vältida oluliste põllumajanduskultuuride või põllumajandusloomade, kalakasvatuse või muu olulise vara kahjustamist (p 4) ning õppe- või teadusotstarve (p 5).

Isendi hävitamisena on surmamise ja elujõuetuseni vigastamise kõrval mõistetav ka ebaseaduslik loodusest eemaldamine ja looma või selle osa võõrandamine.⁹⁵ Kaitsealuse loomaliigi isendi loodusest eemaldamine on õiguspärane, kui seda tehakse näiteks vigastuse ravimiseks (LKS § 58 lg 4) või õppe-, meditsiini- või teadusotstarbel või taastasustamise eesmärgil Keskkonnaameti loa alusel või ümberasustamise eesmärgil üksnes siis, kui see ei kahjusta liigi soodsat seisundit (LKS § 58 lg 5). Surmamise ja elujõuetuseni vigastamise puhul on ilmne, et sellega kahjustatakse kaitstavat loomaliiki, kuid vaadates liiki tervikuna, võib samaväärselt kahjulik olla ka loodusest eemaldamine. Lähtuda tuleb bioloogilise mitmekesisuse kaitsmise eesmärgist. Oluline on kokkuvõttes ikkagi, et kindla piirkonna ökoloogiline süsteem ei saaks kahjustada ning looduslik tasakaal säiliks. Loodusest eemaldades ei pruugi liigi üldine säilimine kahjustuda – tehistingimustes võib arvukus ka oluliselt kiiremini kasvada – kuid arvestama peab ka keskkonna tervikliku kaitse tagamise vajadusega. Seega on õigustatud määratlus, mille kohaselt ka ebaseaduslik loodusest eemaldamine on kaitsealuse liigi kahjustamine, võimaldades võtta kriminaalvastutusele isikud, kes sellise tegevusega oluliselt kaitsealust liiki kahjustavad.

Kaitsealuseid loomaliike kaitsevad ka nõuded, mis reguleerivad nendega kauplemist. Globaalsel tasandil on tegemist märkimisväärse ohuga looduse mitmekesisule. KarS § 357 ja § 358 blanketi sisustamisel on esmalt oluline tehingu mõiste antud kontekstis. LKS § 56 lg 1 alusel on tehingu mõiste väga ulatuslik: „tehing liigi isendiga käesoleva seaduse tähenduses on isendi ostmise, ostupakkumine, tulu saamise eesmärgil omandamine, müük, hoidmine müügikohas, müügikoha hoiu- ja laoruumides ning teistes müügikohaga seotud ruumides, müügiks vedamine, müügipakkumine või muul viisil tulu saamise eesmärgil kasutamine.“ LKS § 56 lg-ga 2 on kõik I, II või III kaitsekategooria liigi isendiga, välja arvatud tehistingimustes kasvatatud järglased, tehtavad tehingud keelatud. Igal juhul tuleb aga I kaitsekategooria liigi isendi valdus ja tehingud sellise isendiga registreerida

⁹⁵ Vabariigi Valitsuse 08.04.2005 määruse nr 69 § 7 lg 1.

keskkonnaregistris⁹⁶ (LKS § 56 3). Seega võib isik olla toime pannud kaitsealuse loomaliigi kaitse nõuete rikkumise ka juba siis, kui ta teeb alles ostupakkumise. Lihtsalt ostupakkumist ei saa aga KarS § 357 või § 358 koosseisulise teona käsitleda, kuna vaid pakkumisega piirdumise korral tuleb kahju tekkimist konkreetsele liigile eitada. Kui juba on võimalik tuvastada kahju, on tõenäoliselt toime pandud ka teisi rikkumise peale tehingukeelu rikkumise.

Loomaliigi isenditega tehtavate tehingute puhul on oluline, et tehingukeeld ei puuduta ainult I, II ja III kaitsekategooria liike. LKS § 56 lg 2¹ p 2 alusel on keelatud tehingud ka direktiivi 92/43/EMÜ IV lisa punktis a nimetatud loomaliigi elus või surnud isenditega ja nende selgelt äratuntavate osade või nendest valmistatud toodetega, välja arvatud juhul, kui tegemist on selliste isendite tehistingimustes sündinud järglastega või seaduslikult surmatud või loodusest eemaldatud isenditega. Vastavasse direktiivi lissasse on kantud ühenduse tähtsusega looma- ja taimeliigid, mis vajavad ranget kaitset, sealhulgas kuuluvad sinna ka näiteks Eestis jahiluluki staatuses olevad loomad nagu pruunkaru (*Ursus arctos*) (nimistus on ka näiteks hunt (*Canis lupus*) ja ilves (*Lynx lynx*), kuid nende Eesti populatsioonidele direktiiv ei kohaldu).

LKS § 59 lg 1 kohaselt on määruse nr 338/97 lisades A-D nimetatud liikide isenditega tehtavad tehingud ja toimingud (sisse- ja väljavedu, taasväljavedu ja läbivedu, tulu saamise eesmärgil omandamine, üldsusele näitamine, kasutamine ja müümine, müügiks pakkumine, müügiks hoidmine ning müügiks vedamine) lubatud määruses nimetatud tingimustel. Eelkõige on selliseks lubavaks tingimuseks liikmesriigi korraldusasutuse (Eestis Keskkonnaministeeriumi looduskaitse osakond) poolt väljastavad tõendid, load ja sertifikaadid. Mõistlik on sellised seaduslikud võimalused ohustatud liikidega kauplemiseks avatuks jätta. Ühest küljest muidugi peab olema võimalik teha tehinguid looduskaitse ja teaduslikel eesmärkidel. Teiseks on praktika näidanud, et nõudlus on erinevate kaitstavate liikide isendite jmt järgi olemas. Tõendite ja sertifikaatide süsteem võimaldab omada vähemalt mingisugust kontrolli ja ülevaadet turu üle.

Võimalikud variandid, mille korral liikmesriigi korraldusasutus võib teha erandi määruse lisas A nimetatud liigi isendiga tehingute tegemise keelust, sätestab määruse nr 338/97 artikkel 8 lõige 3. Eelkõige on tehingu tegemist lubavaks võimalikuks erandiks, mille kohta

⁹⁶ Keskkonnaregistri tegevuse alused sätestab keskkonnaregistri seadus. Keskkonnaregistri seadus. – RT I 2002, 58, 361 ... RT I 2006, 58, 439.

korraldusasutus peab igal üksikjuhul tõendi väljastama, et konkreetne isend on omandatud või EL-i sisse toodud enne CITES-i või määruse nr 3626/82 kehtima hakkamist vastava liigi suhtes (punkt a). Samuti on tehingute tegemine võimalik näiteks juhul, kui loomaliigi isend on sündinud ja kasvanud vangistuses (punkt d), konkreetse liigi kaitse eesmärgil tõuaretuseks mõeldud isendid (punkt f), liigi säilitamise ja kaitse eesmärgil teaduslikuks või haridusalaseks otstarbeks mõeldud isendid (punkt g) ja liikmesriigist pärit ning kooskõlas selle liikmesriigi seadusandlusega puütud isendid (punkt h). Tehingukeelu rikkumise kriminaliseerimisega, kuid ilma taoliste eranditeta, poleks võimalik näiteks loomaaedade tegevus. Muu hulgas oleks väga keeruline tagada piisavat geneetilist mitmekesisust populatsioonide sees.

2.1.2.3. Kaitstavale loomaliigile tekitatud kahju ja selle ulatus

Eelneva põhjal saab väita, et võrdlemisi selgelt on määratletav, mis konstitueerib KarS §-des 357 ja 358 sätestatud koosseisude täitmiseks vajaliku nõuete rikkumise. Sealtsi edasi, kui jõuame kuriteo tunnuseks oleva kahjuni, ilmneb autori hinnangul kehtiva regulatsiooni märkimisväärseim probleem. Karistusseadustiku keskkonnastatuse süütegude sätteid muutvate seaduste eelnõude seletuskirjades on samuti juhitud tähelepanu asjaolule, et keskkonnastatuse süütegude peatükis kasutatavate olulise ja suure kahju mõisted on osaliselt sisutamata ning lähtunud on eelkõige vaid varalise kahju kindlakstegemisel aluseks olevatest summadest.⁹⁷ Õiguskirjanduses on kaitstava loodusobjekti kahju kontekstis samas leitud, et oluline kahju võib olla nii ainealine kui kaitstava objekti eripärast tulenev.⁹⁸ KarS § 358 puhul on objekti eripäras avalduva kahju korral olulise ja suure kahju piiritlemine fakti küsimus.⁹⁹ Rahaliselt mittemõõdetava kahju ulatuse korral, olles sisutamise poolest fakti küsimus, eeldab sisustamine vastava kohtupraktika väljakujunemist.¹⁰⁰ Ka LKS § 77 lg 1 alusel vastu võetud

⁹⁷ Seletuskiri. Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde. 74 SE II-1. Lk 7. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=elnou&op=ems2&eid=97949&u=20140427150632> (22.03.2014).

Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 862 SE III. Lk 2. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems2&eid=1222574&u=20140427150638 (22.03.2014)

⁹⁸ J. Sootak. KarSK § 357/3.1. – J. Sootak (koost.), P. Pikamäe (koost.). Karistusseadustik. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009.

⁹⁹ J. Sootak. KarSK § 358/2.

¹⁰⁰ J. Sootak (koost.). Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010, lk 248.

määruse¹⁰¹ seletuskirjas on nenditud, et „reeglina ei ole võimalik mingi loodusvara hävitamise või kahjustamisega tekitatavat kahju rahaliselt hinnata.“¹⁰²

Käesoleva töö koostamise ajal kehtiva 21.04.2004 vastu võetud looduskaitse seaduse eelnõu seletuskirjas öeldakse üheteistkümnenda peatüki „Vastutus“ kommentaariks, et looduskaitse seadus „käsitleb kaitset ning säilitamist vajavaid maastikke, väärtuslikke elupaiku, hävimisohus olevaid, haruldasi ning unikaalseid liike ja üksikobjekte. Nimetatud kaitstavate loodusobjektide kahjustamise ning hävitamisega kaasneb seetõttu oluline keskkonnakahju.“

¹⁰³ Selle põhjal on võimalik väita, et vähemalt eelnõu koostajad nägid olulise kahju tekitamisena muu hulgas ka kaitsealuse liigi kahjustamist ja hävitamist iseenesest, mille puhul kahju olulisus seisneb juba üksnes kahjustamise või hävitamise faktis, nõudmata mingite kriteeriumite alusel määratletava piiri ületamist. Selline nägemus kattuks ka eelnevalt käsitletud teooriast tuleneva seisukohaga, et kahju olulisus võib tuleneda objekti eripärast.

Käesoleva töö autori hinnangul, kui pidada silmas kaitsealuste liikide tõhusamat kaitset, on kahju olulisuse hindamisel teoorias küll õiglasem lähtuda konkreetse kaitstava liigi eripärast. Teatud paralleele saab siinkohal tõmmata ka KarS §-ga 204, millega on kriminaliseeritud olulise kahju tekitamine kultuurimälestise, museaali või muuseumikogu rikkumise või hävitamisega. Autor on seisukohal, et nimetatud objektid on olemuslikult ja kaitsmisväärsuselt teatud ulatuses võrreldavad ohustatud liikidega. Riigikohus on 12.04.2010 otsuses andnud oma tõlgenduse olulisele kahjule konkreetse paragrahvi kontekstis, leides, et kahju võib olla oluline tähtsa teadusliku informatsiooni kaotsimineku tõttu.¹⁰⁴ Konkreetse kaasuse puhul oli kahjustavaks tegevuseks kultuurimälestiseks tunnistatud ajaloolise asulakoha pinnases kaevamine, hõbeaarete eemaldamine ja sissekaevete kinniajamine.¹⁰⁵ Autori hinnangul saaks nimetatud tegevusega samaväärselt rängaks rikkumiseks lugeda ka nt väljasuremisohus loomaliigi isendi hävitamist. Siiski pragmaatilistel kaalutlustel tuleks põhjendatumaks pidada praktilistest kaalutlustest lähtumist, eelkõige mis puudutab võimalikke kulusid õigusemõistmisel.

¹⁰¹ Vabariigi Valitsuse 08.04.2005 määrus nr 69.

¹⁰² Vabariigi Valitsuse määruse „Loodusobjekti või muu linnu- või imetajaliigi hävitamisega või kahjustamisega tekitatud keskkonnakahju arvestamise kord ja hüvitise määrad“ eelnõu seletuskiri. – Arvutivõrgus: <https://eelnaud.valitsus.ee/main/mount/docList/12d58a09-a92b-418f-a15f-7648f9fa33ed> (20.03.2014)

¹⁰³ Seletuskiri looduskaitse seaduse eelnõu juurde. 279 SE I. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=040570018 (12.02.2014)

¹⁰⁴ RKKKo 3-1-1-15-10, p 11.2.

¹⁰⁵ RKKKo 3-1-1-15-10, p 2.

LKS § 77 lg 1 alusel vastu võetud Vabariigi Valitsuse 08.04.2005 määruse nr 69 seletuskirjas väljendatakse sama mõtet, mis looduskaitse seaduse eelnõu seletuskirjas: „Kõigi kaitse alla võetud alade, elupaikade ja liikide isendite või looduse üksikobjektide kahjustamise ja hävitamisega kaasneb oluline keskkonnakahju. Seetõttu on vajalik kehtestada kaitstava loodusobjekti (kaitseala, hoiuala, püsielupaik, kaitstavad looduse üksikobjekti) ja kaitsealuse liigi isendi kahjustamisega tekitatud keskkonnakahju.“¹⁰⁶ Seejuures on fikseeritud hüvitise määrasid, mille tasumisega loetakse kahju hüvitatuks, peetud otstarbekaks just tulenevalt asjaolust, et kahju ei ole konkreetsel juhul reeglina võimalik rahaliselt hinnata.¹⁰⁷ Praktilistest kaalutlustest lähtuvalt saab lahendust põhimõtteliselt mõistlikuks lugeda, kuna vastasel juhul, hakates igal üksikul juhtumil konkreetse kahju kindlaksmääramisega tegelema, muutuks kogu menetlus ebaproportsionaalselt ressursinõudlikuks. Seletuskirjas on toodud põhiprobleemina enamike loodusressursside turuväärtuse puudumise ning muude meetodite (nt reisikulude meetod, *contingent valuation method*¹⁰⁸) kasutamine toob kaasa suured menetluskulud, olles sellele vaatamata vaid oletuslikud.¹⁰⁹

Nimetatud määruse eelnõu seletuskirja kohaselt tulenevad liikide isendite kahjustamise või hävitamisega keskkonnale tekitatud kahjutasu määrad liigi ohustatuse tasemest, olles kõrgeimad I kaitsekategooria liikide puhul. Seejuures on mainimisväärne, et seletuskirja kohaselt on I kaitsekategooria liikide isendite hävitamise või kahjustamisega kaasnev keskkonnakahju väga oluline. EL Nõukogu määruse nr 338/97 lisades nimetatud loomaliikide isenditega tehtavate tehingute ja toimingute reeglite rikkumise eest kehtestatud kahjutasu määrade puhul on ohustatuse kõrval väidetavalt arvestatud ka isendi kaubanduslikku väärtust, kuna nimetatud EL-i määruse lisadesse on kantud kaubanduse läbi ohustatud liigid. Seejuures öeldakse, et vaatamata hüvitise määramisel tekkivatele probleemidele ei tohi loodusressursi kahjustamine või hävitamine kujuneda isiku jaoks majanduslikult soodsamaks.¹¹⁰

¹⁰⁶ Vabariigi Valitsuse määruse “Loodusobjekti või muu linnu- või imetajaliigi hävitamisega või kahjustamisega tekitatud keskkonnakahju arvestamise kord ja hüvitise määrad” eelnõu seletuskiri. – Arvutivõrgus: <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/12d58a09-a92b-418f-a15f-7648f9fa33ed> (20.03.2014)

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ Konkreetse meetodi olemuse ja kriitika kohta vt nt: L. Venkatachalam. The contingent valuation method: a review. – Environmental Impact Assessment Review, Volume 24, Issue 1, January 2004, p 89-124.

¹⁰⁹ Vabariigi Valitsuse määruse “Loodusobjekti või muu linnu- või imetajaliigi hävitamisega või kahjustamisega tekitatud keskkonnakahju arvestamise kord ja hüvitise määrad” eelnõu seletuskiri. – Arvutivõrgus: <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/12d58a09-a92b-418f-a15f-7648f9fa33ed> (20.03.2014)

¹¹⁰ *Ibid.*

Vaatamata teoreetilisele seisukohale, et kaitstava liigi kaitse nõuete rikkumise korral võiks kahju olulisus seisneda objekti eripäras, siis kuna erinevate määrustega on kehtestatud kindlad kahjumäärad, on praktikas nendest ka lähtutud. KarS § 357 lg 1 praktikas kohaldamise näiteks on Harju Maakohtus kokkuleppemenetluses süüdimõistva otsusega lõppenud kriminaalasi 1-05-92, kus kaitstava loodusobjekti kasutamise ja kaitse nõuete rikkumine seisnes ebaseaduslikus metsaraies Lahemaa rahvuspargi piiranguvööndis. 12.10.2006 otsuses ütleb Harju Maakohus, et lubamatute metsatööde (osaliselt oli tegemist lageraiega) käigus maha saetud 841 puu kaotus kahjustas erilise rahvusliku väärtusega pärandkultuurmaastiku ilmet ning tekitas keskkonnale olulise kahju, kuid seejuures täpsustades, et kahju on oluline, sest ületas kümnekordselt kuriteo toimepanemise ajal kehtinud kuupalga alammäära (alammäär 1850 krooni, Keskkonnainspektsiooni arvatud kahju 1 002 345 krooni).¹¹¹ Autori hinnangul oleks konkreetsel juhul saanud kahju ulatuse oluliseks lugemisel ka põhjendust, et objekt, mida ulatusliku õigusvastase raiega kahjustati, oli „erilise rahvusliku väärtusega pärandkultuurmaastik“. Selliselt oleks olnud võimalik kohtupraktikat edasi arendada. Rahalistest kriteeriumitest lähtumine ei olnud koosseisu täitmise tuvastamisel vajalik. Sama praktikat on Harju Maakohus hiljuti korranud analoogses asjas (süüdistus muuhulgas KarS § 357 lg 1 alusel: õigusvastased raied Lahemaa rahvuspargi sihtkaitsevööndis ja piiranguvööndis) 05.11.2013 tehtud otsuses.¹¹²

Konkreetselt kaitstavate loomaliikidega seotud süüasju pole kohtupraktikast palju leida. Seejuures on valdavalt tegu väärteoasjadega. Näiteks on kohtu alla satunud kobranahast ja krokodillinahast rahakottide tõttu¹¹³ ning pampa rebase nahast kasuka ja hundi naharibadest kasuka müümise tõttu ilma nõutava sertifikaadita.¹¹⁴ Kriminaalasjadega on Riigikohtusse jõutud aga KarS §-s 361 sätestatud kuritegude tõttu. KarS § 361 puudutab küll sellise loodusliku loomastiku kahjustamist, mis ei kuulu KarS §-de 357 ja 358 alusel kaitstavate loodusobjektide alla, kuid käesoleva töö uurimiseseme seisukohast on nende koosseisud piisavalt sarnased, et KarS § 361 alase rakendamispähtika põhjal saab teha ka KarS §-de 357 ja 358 osas kehtivaid järeldusi. Kõigi kolme paragrahvi puhul on samad kahju ulatuslikkuse määratlemise probleemid. KarS § 361 osas on õiguskirjanduses samaselt §-ga 357 leitud, et

¹¹¹ HMKo 12.10.2006, 1-05-92.

¹¹² HMKo 05.11.2013, 1-13-3433.

¹¹³ HMKo 25.11.2008, 4-08-10086 (süüdistus LKS § 71 lg 1 järgi).

¹¹⁴ HMKo 30.10.2012, 4-12-5189 (süüdistus LKS § 71 lg 2 järgi).

rikkumise karistatavuseks nõutav oluline kahju võib olla nii aineine kui ka kaitstava objekti eripärast tulenev.¹¹⁵

Konkreetsete hüvitise määrade alusena on nimetatud varasemat samateemalist Vabariigi Valitsuse määrust nr 143 ja Soome Keskkonnaministri 23.10.1995 otsust, millega on kehtestatud kahjumäärad kaitsealustele loomadele- ja taimedele.¹¹⁶ Võimalik, et ka nimetatud aluste puhul leiaks mõningaid probleeme, kuid käesoleva töö seisukohast pole nende käsitlemine muude probleemide olemusest tulenevalt vajalik. Märkimisväärne on hoopis see, et alates määruse vastuvõtmisest 08.04.2005 pole eurodeks ümberarvutamise kõrval praktiliselt mingit kahjumäärade korrigeerimist toimunud. Vähesed tehtud muudatused pole käesoleva töö kontekstis olulised. Jätmata majanduses tavapärase inflatsiooni tingimustes kahjumäärad kümne aasta vältel muutmata, minnakse autori hinnangul vastuollu seletuskirjas väljendatud põhimõttega, et loodusressursi kahjustamine või hävitamine ei tohi kujuneda isiku jaoks majanduslikult soodsamaks õiguspärasest käitumisest. Tulenevalt kujunenud praktikast on olulises ulatuses vähenenud ka piir, millest alates saab võtta isiku kriminaalvastutusele kaitstava loomaliigi vastase süüteo eest.

2.2. Vajalikud muutused

2.2.1. Seadusandja eesmärgid

Käesoleva töö hüpoteesi üks osa on vastavus seadusandja eesmärkidele. Seega on ilmselgelt vajalik vastavad eesmärgid tuvastada. Tulenevalt temast peab uurima nii keskkonnavalaseid kui ka karistusõigusalaseid eesmärke, mis on eelkõige leitavad vastavatest poliitilistest dokumentidest. Näiteks Riigikogu on 14. veebruar 2007 vastu võetud otsusega¹¹⁷ kiitnud heaks dokumendi „Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030“.¹¹⁸ Selle dokumendi puhul on tegemist katusstrateegiaga „kõikidele keskkonna valdkonna ala-valdkondlikele arengukavadele, mis peavad koostamisel või täiendamisel juhinduma keskkonnastrateegias toodud põhimõtetest.“¹¹⁹ Katusstrateegiana väljendab dokument bioloogilise mitmekesisuse

¹¹⁵ J. Sootak. KarSK § 361/4.2.

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ „Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030“ heakskiitmine. – RT I 2007, 19, 96.

¹¹⁸ Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030. – <https://www.riigiteataja.ee/akti/isa/0000/1279/3848/12793882.pdf> (26.04.2014)

¹¹⁹ *Ibid.*, lk 3.

puhul üldist eesmärki elupaikade ja koosluste olemasolu tagada.¹²⁰ Konkreetsema dokumendina on koostatud „Keskonnaministeeriumi arengukava aastateks 2013-2016“, mis mainib ka konkreetselt kaitstavate loodusobjektide kaitset.¹²¹ Selle kohaselt tuleb kõigile kaitstavatele liikidele tagada kohane kaitse.¹²² Kohase kaitse puhul on kohane rääkida ka kriminaalpoliitikast.

Õigusteoreetilise käsitluse kohaselt püstitab kriminaalpoliitika kriminaalseadusega saavutatavaid eesmärke.¹²³ Siinkohal on seega asjakohane käsitleda Riigikogu poolt heakskiidetud kriminaalpoliitilisi arengusuundi.¹²⁴ Vaadates sõnastatud kriminaalpoliitilisi eesmärke, põhimõtteid ja arengusuundi on näha, et looduskeskkonda ja keskkonnastaseid süütegusid pole otseselt mainitud. Arvestades statistikat (2013. a registreeritud 28 keskkonnastast kuritegu, aga nt 6956 isikuvastast kuritegu¹²⁵), et kaitstavate loodusobjektide kahjustamisega kaasneb ühiskonna jaoks praktiliselt tähelepandamatu mõju võrreldes muude, otseselt inimesi kahjustavate kuritegevuseliikidega, on mõisteta, et see pole praegusel ajal seadusandja kriminaalpoliitiline prioriteet. Seejuures on ära mainitud, et „oluliseks peetakse mõnes riigis ka tegelemist keskkonnakuritegude vastase võitlusega.“¹²⁶ Küll aga on eesmärgina püstitatud pöörata kõrgendatud tähelepanu organiseeritud kuritegevuse ennetamisele ja sellele reageerimisele (punkt 4). Vastava punkti juures on dokumendi seletuskirjas nenditud organiseeritud kuritegevuse seotust keskkonnakuritegudega.¹²⁷ Keskkonnakuritegevust on ka Europol nimetanud esilekerkivaks ohuks.¹²⁸ Kriminaalpoliitiliseks eesmärgiks tuleb seega lugeda keskkonnastaste kuritegudega võitlust peamiselt niivõrd, kui need on seotud organiseeritud piiriülese ja kuritegevusega.

¹²⁰ *Ibid*, lk 35.

¹²¹ Keskonnaministeeriumi arengukava aastateks 2013-2016. Tallinn 2012. – Arvutivõrgus: <http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=118666/KKMorgAK+2013-2016+v18.pdf> (26.04.2014)

¹²² *Ibid*, lk 5-6.

¹²³ J. Sootak. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura 1997, lk 28.

¹²⁴ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 heakskiitmine. – RT III 2010, 26, 51.

¹²⁵ A. Ahven jt (koost). Kuritegevus Eestis 2013. Tallinn 2014, lk 5. – Arvutivõrgus: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59594/KuritegevusEestis_2013.pdf (01.05.2014)

¹²⁶ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 seletuskiri, lk 5. – Arvutivõrgus: [http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+\(kriminaalpoliitika+arengusuunad+aa+stani+2018\).pdf](http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+(kriminaalpoliitika+arengusuunad+aa+stani+2018).pdf) (26.04.2014)

¹²⁷ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 seletuskiri, lk 14. – Arvutivõrgus: [http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+\(kriminaalpoliitika+arengusuunad+aa+stani+2018\).pdf](http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+(kriminaalpoliitika+arengusuunad+aa+stani+2018).pdf) (26.04.2014)

¹²⁸ Threat Assessment 2013. Environmental Crime in the EU. Europol Public Information. – Arvutivõrgus: https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/4aenvironmental_crime_threatassessment_2013_-_public_version.pdf (20.03.2014)

Eesti kriminaalpoliitikast rääkides tuleb praegusel ajal käsitleda ka 2011. aastal alustatud karistusõiguse kodifitseerimisprojekti, nn karistusõiguse revisjoni.¹²⁹ Revisjoni üheks eesmärgiks on karistatavate tegude arvu vähendamine ja ülekriminaliseerimise kõrvaldamine, lisaks korrastatakse süsteemi ja täpsustatakse karistatavate tegude koosseise.¹³⁰ Riigikogus hetkel menetluses oleva konkreetse eelnõu seletuskirjas viidatakse ka *ultima ratio* põhimõtte tagamise eesmärgile.¹³¹ KarS § 357 ega § 358 pole hetkel kavas muuta, kuid neid koosseise puudutavad teatavad KarS-i üldosa planeeritavad muudatused, eelkõige KarS § 12 täiendamine.¹³² Konkreetset muudatust ja selle olulisust käesoleva töö teema seisukohast käsitleb lähemalt alapeatükk 2.2.3. Kaitsealuste loomaliikide kriminaalõigusliku kaitse eesmärgil tehtavate võimalike muudatuste osas tuleb käimasoleva karistusõiguse revisjoni kontekstis tõdeda, et seadusandja tõenäoline huvi on võimaluse korral vältida koosseisude lisamist karistusseadustikku.

2.2.2. Muudatuste lähtepunkt

Käesoleva 2. peatüki esimeses osas sai vaadeldud, kuidas on sisustatav KarS § 357 ja § 358 sätestatud kaitstava loodusobjekti kasutamise või kaitse nõuete rikkumine, kui süütegu sooritatakse kaitsealuse loomaliigi vastu. Kogu regulatsiooni süsteemselt analüüsidest ilmneb, et nimetatud koosseisu alla on kvalifitseeritavad väga erisugused teod, ka ainult loomaliikidega piirduva käsitluse korral. Blanketi sisustamisel leiab LKS-st, et kaitstava loodusobjekt on muu hulgas kaitsealune liik. Kaitsealune liik seejuures on lisaks LKS-i alusel kaitstavatele liikidele, eelkõige Eesti keskkonnas looduslikult esinevad ohustatud liigid, ka kõik EL-i määruse 338/97 lisades A-D nimetatud liigid (LKS § 4 lg 4). Koosseis nõuab ka loodusobjektile kahju tekitamist. Mõistlikule inimesele on igati ettenähtav, et näiteks ohustatud looma ebaseaduslik tapmine või vigastamine kahjustab seda loodusobjekti. Ohustatud looma kahjustamiseks loeb seadus aga ka isendi ebaseadusliku loodusest eemaldamise (LKS § 77 lg 3 p 6). Loodusest eemaldamine ei eelda aga, et konkreetne isend

¹²⁹ Karistusõiguse revisjon. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/revisjon> (01.05.2014)

¹³⁰ Mis on revisjoni eesmärk? – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/esmark> (01.05.2014)

¹³¹ Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu juurde. 554 SE. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=db8be7d5-afd6-45ac-a318-86b5f0cbd871& (01.05.2014)

¹³² LISA 1. Karistusseadustiku terviktekst koos muudatustega. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59163/Karistusseadustiku+terviktekst+koos+muudatust+ega.pdf> (01.05.2014)

füüsiliselt vigastada saaks. Kahju olulisuse ulatuse määratlemisel on praktikas lähtunud KarSRS §-st 8 ja LKS § 77 lg 1 alusel vastu võetud määrusega kehtestatud kahjumääradest (vt alapeatükk 2.1.2.3.).

2.2.3. Karistusseadustiku välised muudatused

Kaitsealuste loomaliikide kahjustamine on KarS § 357 või § 358 alusel kuriteona kvalifitseeritav, kui tekitatakse vastavalt kas oluline või suur kahju. Kuigi teooria toetaks seisukohta, et kahju ulatuse määratlemisel võiks siinkohal lähtuda ka objekti eripärast, praktikas seda ei tehta, vaid kahju hinnatakse puhtvaraliselt vastava määruse¹³³ abil. Kahju ulatust hinnakse sellest tulenevalt oluliseks või suureks KarSRS § 8 alusel. KarS § 357 ja § 358 koosseisutunnus on seega seotud lausa kahe täitevvõimu aktiga, kahjumäärade kehtestamise määruse kõrval ka Vabariigi Valitsuse määrusega, millega kehtestatakse töötasu alammäär.¹³⁴ Autor põhimõtteliselt pooldab kahjumäärade kindlat paikapanemist, mille üks kasulik omadus on vajaminevate menetlusressursside vähendamine. Teiseks on omaette väärtus ühtlane praktika kogu riigi piires, millele aitab kaasa konkreetsete kahjumäärade sätestamine.

Väga terava probleemi tekitab siinkohal asjaolu, et KarS § 357 ja § 358 koosseisuline tunnus on seotud kahe täitevvõimu aktiga, kuid üks neist on aastate jooksul korduvalt muutunud, kui samal ajal teine on püsinud praktiliselt muutumatuna. Määrus, millega LKS § 77 lg 1 alusel kehtestatakse kahju määrad, võeti vastu 8. aprillil 2005. aastal ja sellest ajast saadik on seda muudetud vaid kahel korral, jättes valdavalt kõik määrad vastuvõtmise aja tasemele. Kuupalga alammäär oli 2005. aastal 2690 krooni,¹³⁵ st oluline oli kahju alates 26 900 kroonist (u 1719 eurot). Kehtiva töötasu alammäära kehtestava määruse¹³⁶ ja KarSRS § 8 alusel on oluline kahju 2014. aastal 3550 eurot ja 2015. aastal 3900 eurot. Sellest nähtub, nagu oleks kaitsealuste liikide keskkonnaväärtus vähenenud enam kui poole võrra. See aga ei ole kuidagi kooskõlas seadusandja sõnastatud eesmärkidega (alapeatükk 2.2.1.). Eelduslikult lihtsalt pole

¹³³ Vabariigi Valitsuse 20.05.2004 määrus nr 169. – RT I 2004, 44, 313 ... RT I 2010, 69, 519.

¹³⁴ 2014. a 355 eurot, 2015. a 390 eurot: Vabariigi Valitsuse 28.11.2013 määrus nr 166. – RT I, 03.12.2013, 4.

¹³⁵ Palga alammäära kehtestamine. Vabariigi Valitsuse 24.12.2004 määrus nr 374. – RT I 2004, 91, 626 ... RT I 2005, 71, 562.

¹³⁶ Töötasu alammäära kehtestamine. Vabariigi Valitsuse 28.11.2013 määrus nr 166. – RT I, 03.12.2013, 4.

kahjumäärade kehtestamisele piisavat tähelepanu pööratud ega arvestatud KarSRS §-ga 8 ega muutuva töötasu alammääraga.

LKS § 77 lg 1 alusel kehtestatakse kahjumäärad, võttes aluseks sama paragrahvi lõigetes 4-10¹ sätestatud piirmäärad, mis on olnud praktiliselt muutmatud alates LKS-i vastu võtmisest 21. aprill 2004. Siinkohal tuleb pöörata tähelepanu asjaolule, et 2013. aastal oli töötasu alammäär veel 320 eurot¹³⁷ ja käesoleval aastal juba 355 eurot. See tähendab, et KarSRS § 8 p 1 alusel oli oluline kahju viimast korda nii madal kui 3200 eurot möödunud aastal. 3200 eurot on ühtlasi keskkonnakahju ülempiiri liigi isendi püsielupaiga kahjustamise korral (LKS § 77 lg 7 p 2) ja kaitstava looduse üksikobjekti hävitamisel (LKS § 77 lg 8 p 1). 2004. aastal oli vastavaks ülempiiriks 50 000 krooni¹³⁸ (u 3196 eurot). Seega eelnevast tõlgendusest lähtuvalt ei ole alates 1. jaanuarist 2014 enam kuritegu I kaitsekategooria loomaliigi isendi püsielupaiga kahjustamine, ega II kaitsekategooria loomaliigi isendi püsielupaiga hävitamine (vastavalt § 18 p2 ja § 19 p 1 Vabariigi Valitsuse 08.04.2005 määruses nr 69).

Lisaks on vajalik märkida, et kuigi valdavalt on muudatused toimunud vaid euro kasutuselevõttust tulenevalt, on kahetsusväärset suudetud tekitada olukord, kus täitevvõimu aktiga kehtestatud hüvitise määr on suurem, kui seaduses sätestatud ülempiir: määruse § 15 lg 2 p 2 alusel on hüvitise määr I kaitsekategooria linnu- või imetajaliigi isendi hävitamise korral 1300 eurot isendi kohta, ent LKS § 77 lg 4 p-ga 1 sätestatud piirsummad sama teo korral on 96-1280 eurot. Ilmselt on tegemist eksitusega, mis lasti läbi, kui suures hulgas sätetes tuli kroonid eurodeks konverteerida. Nii on määruse puhul asendatud sõnad *20 000 krooni* sõnadega *1300 eurot*¹³⁹, samas kui LKS-i puhul on asendatud sõnad *1500-20 000 krooni* sõnadega *96-1280 eurot*¹⁴⁰. Tõenäoliselt on siinkohal eksitud LKS-i puhul, kuna näiteks LKS § 74³ ja § 74⁴ on 20 000 krooni asendatud 1300 euroga.¹⁴¹ Asjaolu, et seda eksimust pole märgatud enam kui kolme aasta jooksu, vihjab sellele, et konkreetne teema ei pälvi märkimisväärset tähelepanu.

¹³⁷ Töötasu alammäära kehtestamine. Vabariigi Valitsuse 10.01.2013 määrus nr 6. – RT I, 11.01.2013, 7 ... RT I, 03.12.2013, 7.

¹³⁸ Looduskaitse seadus. – RT I 2004, 38, 258, § 77 lg 7 p 2 ja § 77 lg 8 p 1.

¹³⁹ Vabariigi Valitsuse määruste muutmise seoses euro kasutusele võtmisega. Vabariigi Valitsuse 23.08.2010 määrus nr 118. – RT I 2010, 60, 407, § 50 p 40.

¹⁴⁰ Euro kasutusele võtmise seadus. – RT I 2010, 22, 108, § 100 p 8.

¹⁴¹ *Ibid.*, § 100 p 6.

Oluliseks kehtiva regulatsiooni käsitletava probleemi väljenduseks on ka mõningad EL nõukogu määruse nr 338/97 lisades A-D nimetatud loomaliikide isenditega tehtavate tehingute ja toimingute reeglite rikkumise eest ettenähtud hüvitise määrad. Näiteks on LKS § 77 lg 1 alusel vastu võetud määruse § 27 lg 10 p 6 kohaselt kehtestatud hüvitise määraks ninasarviklaste sugukonda kuuluva liigi isendi sarve ühe kilogrammi kohta 3200 eurot (määruse vastuvõtmisel 2005. aastal 50 000 krooni). Europoli andmete kohaselt seevastu on ninasarviku sarve ühe kilogrammi hind (seisuga november 2013) vahemikus 37 000 kuni 46 000 eurot, ligi kaks korda kallim kui kuld.¹⁴² Seega enam kui 11 korda kõrgem kui hüvitis, mida vahelejäämise korral saaks nõuda. See tähendab, et seadusandja on võimaldanud teoreetiliselt väga madala riski ja kõrge tulususega ebaseadusliku tegevuse. Tuleb arvestada, et ninasarviku sarve hankimiseks ei pea tegelema salaküttimisega Aafrikas. Sarvi võib saada kätte ka näiteks muuseumidest ja loomaaedadest. Igal juhul saab siinkohal väita, et konkreetse regulatsiooni puhul ei vasta kriminaalvastutuse kohaldatavus seadusandja taotletavatele eesmärkidele. Arvestades ninasarviku sarve kilohinda ja olulise kahju piirina käsitlevat kahjumäära, on teatud asjaoludel võimalik saada korralikku ebaseaduslikku tulu ilma kriminaalkaristusega riskimata.

Lootusetult aegunud kahjumääradega seonduvat probleemi leevendab karistusõiguse revisjoni käigus planeeritav KarS-i muudatus – tuua kuriteoga tekitatud kahju hindamise sätteid karistusseadustiku rakendamise seadusest karistusseadustiku üldossa. Eelnõu kohaselt täiendatakse muutmise seaduse § 1 p-ga 5 karistusseadustikku §-ga 12¹ sõnastuses:

„§ 12¹. Süüteo tekitatud varaline kahju või süüteo ulatus

Kui süüteokoosseisu tunnusena on sätestatud varalise kahju tekitamine või süüteo ulatus on määratav rahaliselt, hinnatakse kahju või süüteo ulatust rahaliselt järgmiselt:

- 1) oluline on kahju või süüteo ulatus, mis ületab 4000 eurot;
- 2) suur on kahju või süüteo ulatus, mis ületab 40 000 eurot;
- 3) eriti suur on kahju või süüteo ulatus, mis ületab 400 000 eurot.¹⁴³

Muudatus lahendaks KarS § 357 ja § 358 osas esineva probleemi, et koosseisutunnus on seotud kahe täitevvõimu aktiga, mis muutuvad teineteisest sõltumatult ja üksteisega

¹⁴² Threat Assessment 2013. Environmental Crime in the EU. Europol Public Information. – Arvutivõrgus: https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/4aenvironmental_crime_threatassessment_2013_-_public_version.pdf (20.03.2014), p 12.

¹⁴³ Karistusseadustiku ja sellega seonduvate teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (554 SE). – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=a0b9572b-b1fc-4aa9-a4f1-ceb86bfd3690& (01.05.2014)

arvestamata. Kehtiva regulatsiooniga väljendub see probleem olukorras, kus töötasu alammäära tõusuga ja teoreetiliselt ühiskonna heaolu kasvuga keskkonna väärtus püsivalt väheneb. Situatsioonil on lastud areneda selliselt, et aina suuremas ulatuses on võimalik kahjustada keskkonda, kartmata enam kui LKS § 71 alusel määratavat 300 trahviühikut või aresti füüsilise isikuna või trahvi kuni 3200 eurot juriidilise isikuna. See on vastuolus kõigi keskkonnakaitseliste põhimõtetega, mis siiani töös käsitletud leidnud, eelkõige säästva arengu ja kaitstuse kõrge taseme printsiipidega. Tuues aga kahju ulatuse kriteeriumid KarS-i üldossa, ei vähene kaitstava loodusobjekti kaitse nõuete eiramine iga-aastase töötasu alammäära tõusuga automaatselt, vaid selleks on vaja karistusseadustiku muudatust, tehes karistusvääruse piiri stabiilsuse jälgimise lihtsamaks.

Seega konkreetse probleemi lahendamiseks pole KarS-i rohkem muuta vaja, kui Riigikogus arutlusel oleva muutmise seaduse eelnõuga 554 SE planeeritud on. Küll aga on hädavajalik vaadata üle kõik LKS § 77 lg-tes 4-10¹ sätestatud piirmäärad ja § 77 lg 1 alusel määrusega kehtestatavad konkreetset kahjumäärad, pidades iga konkreetse objekti puhul silmas, mis summast alates on tegemist olulise ja mis summast alates suure kahjuga. Võimalikult adekvaatsete kahjumäärade sätestamiseks tuleb kaasata vastavaid oma ala eksperte. Kuna käesolevas töös on lähtutud kaitsealustest loomaliikidest, võib regulatsioonis esineda ka veel tuvastamata probleeme. Seejärel tuleb hea seista selle eest, et paika pandud kriminaalvastutuse tekke piir püsiks muutumatuna, välja arvatud põhjendatud ja sihipärase muutmise korral, kui ilmnevad uued asjaolud, mis annavad alust mingi rikkumisega potentsiaalselt tekkiva kahju ümberhindamiseks. Võttes kord ette kaitstavaid loodusobjekte puudutavad kahjumäärad, oleks mõistlik üle vaadata kõik analoogsed keskkonnaalased aktid. Täpselt sama probleem, mis on LKS-i puhul, on ka JahiS puhul ja JahiS § 48 alusel kehtestatud määrusega. 01.06.2013 jõustus küll uus jahiseadus,¹⁴⁴ kuid paika pandud kahjumäärad on osaliselt muutumata püsinud eelmise jahiseaduse¹⁴⁵ jõustumisest alates. Jahiuluki ebaseadusliku hukkamisega keskkonnale tekitatav kahju isendi kohta oli sätestatud 2003. aastal näiteks pruunkaru puhul 30 000 krooni (u 1917,35 eurot) ja hundi puhul 6000 krooni (u 383,47 eurot),¹⁴⁶ hetkel aga on määrad vastavalt 2000 eurot ja 1000 eurot.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Jahiseadus. – RT I, 16.05.2013,2.

¹⁴⁵ Jahiseadus. – RT I 2002, 41, 252 ... RT I, 30.12.2011, 7.

¹⁴⁶ Jahiuluki ebaseadusliku hukkamise või jahiuluki elupaiga hävitamise või kahjustamisega keskkonnale tekitatud kahju määrad. Vabariigi Valitsuse 12.02.2003 määrus nr 48. – RT I 2003, 16, 93 ... RT I, 16.05.2013, 20.

Käesoleva töö autor leiab küll endiselt, et teoreetiliselt võiks lähtuda kahju olulisuse määratlemisel objekti eripärast, kuid ei pea seda antud juhul mõistlikuks. Vaadates ainult loomaliike, on nende puhul tingimuste variatsioon äärmiselt lai ja kahju määramine võib olla ebaproportsionaalselt kulukas nii rahalises kui ajalises mõttes. Kindlalt paika pandud kahjumäärad aitavad seega ressursse kokku hoida. Ressursse, mida oleks võib-olla mõistlikum rakendada otse looduskaitselistel eesmärkidel, selmet juba toime pandud rikkumistega ülemäära palju tegeleda. Lisaks võimaldavad paika pandud kahjumäärad paremini ühtlustada rakendamise praktikat. Seejuures, kui juba on kindlad kahjumäärad kindlate rikkumiste eest sätestada, oleks määratletuse nõudest tulenevalt keeruline kedagi süüdi mõista muul alusel, kui paika pandud kahjumäärad. Mõistlik inimene tõenäoliselt eeldaks, seejuures õigustatult, et kui näiteks määruse hinnakirja kohaselt on mingite isendite ebaseadusliku müümise korral arvestatav kahju keskkonnale kokku 3000 eurot, oluline varaline kahju aga on 3550 eurot, siis ta ei ole seaduse mõttes olulist kahju tekitanud ning kriminaalvastutust ei ole võimalik kohaldada.

2.2.4. Võimalikud muudatused karistusseadustikus

Tulenevalt eespool väljendatust, eelkõige lähtudes keskkonnavastaste registreeritud süütegude väikesest arvust, arvestades seejuures ka praegust üldist karistusõiguse revisjoni ülekriminaliseerimise vähendamise konteksti, ei pea käesoleva töö autor vajalikuks teha karistusseadustiku keskkonnavastaste süütegude peatükis muudatusi osas, mis puudutab kaitsealuste loomaliikide kriminaalõiguslikku kaitset. Küll aga on vajalik juhtida tähelepanu teatud aspektide põhjalikuma kaalumise vajadusele tulevikus sõltuvalt kohtupraktika täienemisest ja muudest võimalikest arengutest. Tulevikus võib ohuks olla rikkumise korduvuse arvestamise võimaluse puudumine kaitsealuste loomaliikide vastaste süütegude puhul. See tähendab vajalikuks võib osutada sätestada karistusseadustikus rikkumisena ka

¹⁴⁷ Jahiuluki ebaseadusliku hukkamise või jahiuuluki elupaiga hävitamise või kahjustamisega keskkonnale tekitatud kahju arvestamise alused ja kahjumäärad. Vabariigi Valitsuse 23.05.2013 määrus nr 79. – RT I, 29.05.2013, 10, lisa 1.

kaitstava loodusobjekti kasutamise või kaitse nõuete rikkumine näiteks isiku poolt, kes on varem sama teo toime pannud.¹⁴⁸

Eelkõige võivad probleemid tuleneda seonduvalt ebaseaduslikust kaubandusest ohustatud liikidega. Ei tohi lubada olukorda, kus inimesed saavad edukalt tegeleda ebaseadusliku kaubandusega ilma kriminaalkaristuse riskita, korraldades tehinguid ja toiminguid selliselt, et ebaseaduslike tehingute objektid kokku moodustavad piisava koguse kuriteona kvalifitseerimiseks, kuid korraga on võimalik tabada ainult kogustega, mis jäävad väärtetooraamesse. Varasemalt on pakutud ka välja sätestada teise astme kuriteona ebaseaduslikud tehingud määruse nr 338/97 lisades A-D nimetatud liikide isenditega.¹⁴⁹ Kui lähtuda põhimõttest, et karistusõigus peaks olema *ultima ratio*, on tegemist tarbetult ebaproportsionaalse sättega. Näiteks alapunktis nimetatud väärtetoasi oleks sellise muudatuse puhul pidanud olema kriminaalasi. Konkreetnes väärtetoasjas oli rikkumiseks määruse nr 338/97 artikli 8 lõikes 1 nimetatud sertifikaadi puudumine ühe pampa rebase nahast kasuka ja ühe hundi naharibadest tehtud kasuka müümisel. Sellise teo käsitlemine kuriteona oleks selge ülekriminaliseerimise ilming, muu hulgas võiksid näiteks paljud mõtlematud turistid avastada end potentsiaalse kurjategijana, kuna on välisreisil olles kaasa ostnud mõne eseme, mis müügikohas küll tavapärane, kuid tehtud määruse nr 338/97 lissasse kantud mõne liigi osast. See võib tagajärjena kaasa tuua muu hulgas kriminaalkaristuse stigmatiseeriva mõju märkimisväärse lahjenemise. Samas kui nt ühe I kaitsekategooria imetaja isendi ebaseaduslik tapmine on väärtegu. LKS § 71 ja KarS § 357 ja § 358 on võrdlemisi kõikehõlmavad koosseisud, mis katavad igati ka ebaseaduslikud tehingud ohustatud loomaliikide isenditega.

¹⁴⁸ Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu juurde. 554 SE. – Arvutivõrgus: [http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=db8be7d5-afd6-45ac-a318-86b5f0cbd871&\(01.05.2014\)](http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=db8be7d5-afd6-45ac-a318-86b5f0cbd871&(01.05.2014))

¹⁴⁹ H. Esse. Keskkonnavastased kuriteod: karistusväärsus ja –tarvidus ning kriminaliseerimise võimalused. Magistritöö. Tartu 2013, lk 87-88 ja lisa 4.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö sissejuhatuses sai sõnastatud eesmärk analüüsida kaitstavate loomaliikide kriminaalõigusliku kaitse õiguslikku regulatsiooni ning analüüsi käigus tuvastada võimalikke probleeme selle regulatsiooni puhul. Probleemide tuvastamise puhuks oli eesmärk leida ka sobivaid lahendusi. Regulatsioon siinkohal oli nii keskkonnaõiguslik kui karistusõiguslik. Deduktiivse lähenemisega analüüsi käigus sai selgitatud seetõttu keskkonna- ja karistusõiguse relevantseid põhimõtteid. Töö puhul oli hüpoteesiks, mida kinnitada või ümber lükata, väide, et kriminaalvastutuse kohaldatavus ei vasta seadusandja taotletavatele eesmärkidele. Lisaks sai esitatud küsimused, kas keskkonnastaste süütegude peatükki on vaja muuta ja kui, siis kuidas? Analüüsi tulemusena saab vastata esimesel küsimusele eitavalt, mistõttu langeb teine küsimus ära. Jaatavalt saab aga vastata hüpoteesis eneses sisalduvale küsimusele, sellega kinnitades hüpoteesi, et kriminaalvastutust ei ole kehtiva regulatsiooni alusel võimalik rakendada kõigil juhtudel, mis seadusandja algselt on eelduslikult ette näinud.

Kaitstava loomaliigi kriminaalõigusliku kaitse sätestavad KarS § 357 ja § 358. Mõlemad sätestavad süüteona kaitstava loodusobjekti kasutamise või kaitse nõuete rikkumise. Esimesel juhul on koosseisuline tegu tahtlik kasutamise või kaitse nõuete eiramine, kui sellega põhjustatakse olulist kahju kaitstavale loodusobjektile kas tahtluse või ettevaatamatusega. Teisel juhul on koosseisuline tegu ettevaatamatusest kasutamise või kaitse nõuete rikkumine, mille tagajärjel tekitatakse kaitstavale loodusobjektile oluline kahju. Seejuures ei ole § 357 ja § 358 kaitsealas olevad kaitstavad loomaliigid mitte ainult Eestis looduslikult esinevad ja looduskaitse alla võetud liigid, vaid tulenevalt eelkõige 1973. aasta loodusliku loomastiku ja taimestiku ohustatud liikidega rahvusvahelise kaubanduse konventsiooni ja Nõukogu määruse (EÜ) nr 338/97 nõuetest on kaitstavad ohustatud liigid üle kogu maailma. Nimetatud koosseisud on oma ulatuselt äärmiselt laiad, hõlmates terveid ökoloogilisi süsteeme. Sellises laiahaardelises olemuses on võimalik näha keskkonnaõiguses levinud printsiipide mõju.

Üks keskkonnaõiguse printsiip, mida kuuleb tihti kasutatavat, on säästva arengu põhimõte. Eesti õiguses võib viiteid sellele põhimõttele leida ka põhiseadusest. PS § 5 kohaselt tuleb loodusressursse kasutada säästlikult ning PS § 53 kohaselt tuleb säästa elu- ja looduskeskkonda. Säästev areng tähendab eelkõige eesmärki, et tulevaste põlvete elukeskkond ja neile saadaolevad ressursid oleksid võimalikult samased praegustel põlvkondadel kasutada olevate keskkonna poolt pakutavate hüvedega. Võimalikult

kõikehõlmav kriminaalõiguslik kaitse kaitsavatele loomaliikidele aitab seda eesmärki saavutada. Sellega on tihedalt seotud ka ettevaatuse ja vältimise printsiibid. Need kaks printsiipi erinevad teineteisest teoreetilisel tasandil selle poolest, millise kvaliteediga peavad olema teaduslikud tõendid mingi ohu või riski realiseerumise tõenäosuse osas. Praktikas on aga neil teadusliku ebakindluse tõttu tihti keeruline vahet teha ja leidub ka seisukohti, et sellist vahet polegi. Ettevaatus nõuab tegutsemist ka siis, kui oht pole täiesti kindel. Ettevaatusprintsiibist kantuks võib pidada ka KarS § 357 ja § 358. Nendega on kriminaliseeritud väga mitmesugused süüteod, kuid mitte kõigi rikkumiste puhul pole kindel, et kas ja mil määral need kahjustavad kaitstavaks õigushüveks olevat keskkonda. Kriminaliseerides pigem rohkem kui vähem, on ettevaatusprintsiibile omane käitumine. Suuremat kaitset saab pidada seotuks ka kaitstuse kõrge taseme printsiibiga.

Kui kõrgetasemelise kaitse poole püüeldes karistusõiguse poole vaadata, on olulised ka kaalutlused selles küsimuses, kui rangelt kriminaliseerida mingi tegu. Eestis liigitatakse süüteod väär- ja kuritegudeks. Keskkonnavastaste süütegude seas on mõlemaid. Kui kuriteod on kõik karistusseadustikus, siis väärtegu võib leida mitmetest eriseadustest. Kaitstavate liikide jaoks on selliseks eriseaduseks eelkõige loodukaitseadus. Kuigi väär- ja kuritegu on mõlemad süüteod, suudab mingi tegevuse sätestamine kuriteona pakkuda teoreetiliselt suuremat kaitset. Menetlusliku poole pealt on oluliseks pikemad aegumistähtajad, mis annavad vastavatele järelevalveorganitele rohkem aega ennekõike kahjustava teo avastamiseks, kuid ka hilisemiseks menetlemiseks ja otsuse jõustamiseks. Vähetähtis pole ka stigmatiseeriv mõju, negatiivne sildistamine ühiskonna poolt. Sätestades kaitstavate loomaliikide kaitse alased rikkumised kuritegudena, on üheks kaalutluseks kindlasti, et kuritegevusega kaasneb stigma hoiab inimesed kuritegelikult teelt kõrval ja loodus on sellevõrra paremini kaitstud. Sätestades aga mingi teo kuriteona, peab sel juhul olema inimestele mõistlikult arusaadav, millise tegevuse korral nad võivad saada karistada ja mis on võimalikult sanktsioonid. Lähtuvalt *nullum crimen nulla poena sine lege certa* põhimõttest peab koosseis olema piisavalt hästi määratletav, et oleks õigustatud selle alusel inimeste kriminaalvastutusele võtmine.

Mis puutub KarS § 357 ja § 358 koosseisudesse, siis määratletuse probleemi tuleb eitada. Probleemid on olemas, kuid need peituvad mujal. Tegemist on blanketsete koosseisudega. Blanketi sisustamisel on peamiseks allikaks looduskaitseadus. Sealseid sätteid lugedes on tuvastatav, mis on konkreetses kontekstis kaitstav loodusobjekt, mis on relevantsete nõuete

eiramine ja millal on tegemist kahju tekitamisega kindlale kaitstavale objektile. Suurim probleem ilmneb, kui hakata määratlema olulist või suurt kahju. Kohtupraktika selles vallas on kesine. Need vähesed otsused, mis vastavate koosseisude kohta on kohtutest tulnud, toetavad lähenemist, et kahju ulatus määratletakse varaliste kriteeriumite põhjal, kasutades eriseaduste alusel vastu võetud määrustega kehtestatud konkreetseid paika pandud kahjumäärasid. Teooria toetab küll mõneti ka objekti eripärast lähtuvat kahju ulatuse määratlemist siinkohal, näiteks lugeda kahju oluliseks loomaliigi eriti suure ohustatuse tõttu, kuid praktikas ei pruugi see mõistlik olla. Esiteks aitab fikseeritud kahjumäärade lähtumine säästa menetluslikke ressursse ning teiseks aitab see kujuneda ühtsel riigisisel praktikal taoliste keskkonnakuritegude koosseisude rakendamisel. Olgu ka märgitud, et fikseeritud kahjumäärade olemasolu korral ja nende rakendamist toetava praktika puhul, on määratletuse nõudest tulenevalt võrdlemisi tulutu argumenteerida objekti eripärast sõltuva lähenemise kasuks, eriti kui see on süüdistatava kahjuks.

Arvestades selliste kahjumäärasid fikseerivate sätete kasulikkust ja olulisust on lubamatu, et Eesti seadusandja on peaaegu et unustanud kaitstavate loomaliikide kriminaalõigusliku kaitse puhul relevantseid kahju ulatust määratlevad sätted. Arvestades kriminaalpoliitilisi arengusuundi ja keskkonnakaitselisi riiklikke eesmärke, ei viita miski sellele, et tegevusetus oleks siinkohal taotluslik. Vaadates looduskaitseadust ja selle alusel vastu võetud määras, millega sätestatakse konkreetsed keskkonnakahju hüvitise määrad, selgub, et need määrad on antud juhul praktiliselt muutumatuna püsinud vastavate aktide vastuvõtmisest alates 2004. ja 2005. aastal. Varaliste kriteeriumite puhul aga määratletakse kahju olulisust KarSRS § 8 alusel töötasu alammäära järgi, mis 2004. aastal oli u 171,9 eurot, käesoleval aastal aga on juba 355 eurot. Seega on KarS § 357 ja § 358 puhul karistusväärtsuse piir langenud enam kui poole võrra. Osade rikkumiste puhul, nagu II kaitsekategooria loomaliigi isendi püsielupaiga hävitamine, ei olegi enam kriminaalvastutust võimalik kohaldada tänu töötasu alammäära tõusule. Säästva arengu ja kaitse kõrgetasemelisuse printsiipidega on olukord selgelt vastuolus.

Üldine tähelepanuta jätmine on loonud soodsa kasvulava ka ebaseaduslikule ohustatud liikide rahvusvahelisele kaubandusele. Silmatorkavaimaks näiteks on ninasarviku sarv. Kehtiva regulatsiooni kohaselt arvestatakse ühe kilogrammi sarve kohta keskkonnakahju 3200 eurot. Europoli andmetel seevastu on 2013 novembri seisuga ühe kilogrammi ninasarviku sarve hind vahemikus 37 000 kuni 46 000 eurot. See tähendab, et isik võib teha ebaseaduslikke tehinguid

veidi enam kui ühe kilogrammi ninasarviku sarvega, teenida arvestatavat ebaseaduslikku tulu, ent samas riskides vaid väärteokorras mõistetava trahvi või arestiga.

Seega on kokkuvõttes selge, et hüpotees leidis kinnitust. Olukorras, kus seadusandja on seadnud eesmärgiks looduskeskkonna igakülgse kõrge kaitse ja säästva arengu edendamise, on vähene tähelepanu kaitstavate loomaliikide kaitsele keskkonnakaristusõiguses viinud olukorran, kus kriminaalvastutuse kohaldamise võimalused kahanevad aastast-aastasse. Selline olukord on vältanud juba ligikaudu kümnendi. Ei, karistusseadustikku pole antud juhul vajadust muuta. Küll tuleb üle vaadata sätted, mille alusel on fikseeritud kahjumäärad keskkonnastaste süütegude puhul. Karistusõiguse revisjoni ajal, mil kahju ulatust määratlevad sätted tahetakse tuua KarS-i üldosasse, on selleks kõige soodsam aeg.

PROTECTION OF PROTECTED ANIMAL SPECIES THROUGH CRIMINAL LAW

Summary

In today's western society, including Estonia, it is becoming ever more popular to think green. This green thinking is being spread into more and more fields of life. No major construction project is thinkable without a proper evaluation of its environmental impact. Being inconsiderate of nature poses the threat of drawing the negative attention of the public. Public policy favours the use of all manners of green technology, from production of power to home use of small appliances. Renewable energy sources are being utilised more, consumer products are required to be more efficient. People are urged to walk and cycle and use less personal transport. It is understandable that the environment is highly valued, when you consider our relationship to it.

Mankind is part of the larger natural environment and as such our well-being is linked to the well-being of nature. The advances in technology mean that humans can have an increasingly prominent effect on the surrounding environment. Advances in technology also mean better measuring capability and freer and more rapid spread of information. That all contributes to the growing concern over the environment, an example of which is the ongoing debate on global climate change and what can and should be done. It seems like a very real concern that human activity could lead to human extinction. The better the living standard of the population, the more attention long-term goals regarding the environment receive.

Though the extinction of no species, including humans, can be ruled out considering a sufficiently long time period, a very clear and present danger is the increasing threat of extinction to animal species. Animal species are also the focus point of this paper. Environmental regulation is a wide field that must be narrowed for the purpose of this thesis. Animals, more specifically protected species, were selected for the emotional connection most people feel towards them when compared to, for example, plants or the soil. It's common to be more distressed when seeing a wounded animal, than when seeing a lifeless plant. Also, when compared to pollution, environmental crimes committed against protector species has received much less attention, though their importance to the ecosystem can not be denied.

The objective of this thesis is to analyse the relevant legal regulation concerning the protection of protected species through criminal law, and in the course of this analysis to try

to identify potential problems with regards to this regulation. In case of clear problems with available solutions, the goal is to provide these solutions to the problems. The most relevant regulation here is the Penal Code and the Nature Conservation Act. The thesis sets the hypothesis that the applicability of criminal liability does not correspond to the goals voiced by the legislator. This hypothesis has risen from the fact that environmental criminal law has not gotten the required attention in the recent past, though environmental law has been dealt with quite thoroughly. It is a relatively young field of law still in development, especially regarding the protected species. With all legislating it is practically impossible to foresee all the possible situations arising from the richness of real life. Some problems may not be noticed until they are already at hand and the shortcomings of the drafted legislation are all too apparent. The precautionary approach and the desire for high level of protection dictate that, if possible, such problems are to be avoided altogether by appropriate legal analysis. To test the hypothesis main questions that eventually need answering are whether the analysed regulation requires amendments and if so, then what kind of amendments? The analysis will be empirical in nature moving deductively from more general principles to the concrete problems.

Certain principles have a very prominent roll in the field of environmental law. The comparatively important role of principles in environmental law compared to other legal fields is somewhat attributable to the international aspect of the field. The natural environment knows no borders and an efficient solution in dealing with global scale issues requires international cooperation. Since different states can have very different interests it is usually best to first agree on general principles to be followed, and to get more specific later on. The principles in international instruments are then adopted into state level legislation. One of such is the principle of sustainable development. That principle can also be found in the Estonian constitution. It is considered to originate from the 1987 Brundtland report. The main idea of sustainable development can be considered to be that the needs of the present generation have to be met in such a way as to not endanger the ability of the future generations to meet their appropriate needs.

For achieving the goal of sustainable development the principles of precaution and prevention are of importance. The principle of precaution is said to originate from the German *Vorsorgeprinzip* that was the basis of West-German social democratic environmental policies. One of the most common expressions of the principle is that of the 1998 Wingspread

Consensus Statement on the Precautionary Principle: “When an activity raises threats of harm to human health or the environment, precautionary measures should be taken even if some cause and effect relationships are not fully established scientifically.” The distinguishing feature between the precautionary principle and the principle of prevention is the fact that in case of the former full scientific certainty is not required to act. When considering how to apply precaution we can look once more to the Wingspread Statement: “[the process] must be open, informed and democratic and must include potentially affected parties. It must also involve an examination of the full range of alternatives, including no action.” Due to the nature of scientific uncertainty L. Krämer has also argued that there is no the two principles are used interchangeably in practice and can be used as synonyms, since one does not provide any added legal value over the other.

The author of this thesis agrees that making a distinction between precaution and prevention is of no importance in practice, insofar as the main goals of environmental protection are followed. A reasonable actor, when considering available options in the field of environmental law and policy, will decide relying on a democratic process and the examination of all possible alternatives. Whether that actor is said to be applying prevention or precaution is of secondary importance. The more important aspect is to also adhere to the principle of high level of protection.

The environment is an interconnected system where all parts are to some degree reliant on each other. Due to the large number of factors in play in case of the health of the ecosystem, it is nearly impossible to reach scientific certainty on how and to what extent all factors are dependant on each other. The oldest field of environmental protection is the classical protection of species, though originally individual species were mostly protected on the consideration of hunting regulation, not directly for nature conservation. One of the most important international instruments regarding species is the 1992 Biodiversity Convention signed in Rio de Janeiro. The conservation of species has increasingly focused on a wider approach targeting ecosystems in their entirety, e.g by establishing nature conservation areas.

Environmental protection can only go so far without proper and efficient enforcement. The most important instrument in this regard, in the EU, is the relatively recent directive 2008/99/EC on the protection of the environment through criminal law. Article 3 of directive stipulates certain acts that member states must regulate as criminal offences, e.g the killing of

protected species and trade in protected species, except when the quantities are negligible and the impact on the conservation status of the species is negligible. The corresponding offences can also be found in Estonian law. It should also be noted that due to the specifics of EU competence in criminal law the directive is not as strict as it could be, but also that the directive only lays out the minimum standards.

Section 357 of the Penal Code stipulates as a criminal offence the “violation of the requirements for the use or protection of a protected natural object, if significant damage is thereby caused to the protected natural object.” Under section 358 the same violation is a criminal offence also if committed due to negligence, and if major damage is caused. A protected natural object in this context is defined in the Nature Protection Act, according to section 4 of which a protected natural object is, *inter alia*, protected species, and species’ protection sites. Under subsection 4 (4) protected species are also those listed in Annexes A to D of Council Regulation 338/97/EC. Pursuant to subsection 77 (3) causing damage to a protected natural object is, *inter alia*, “unlawful destroying of a specimen of a species, rendering a specimen in-viable by injury, or unlawful removing a specimen from the wild,” and “violation of rules established by or on the basis of Council Regulation 338/97/EC.” The mentioned Regulation 338/97/EC is on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein. It is apparent from the above that the violation of requirements for protection of protected natural objects in the Penal Code is quite comprehensive and wide in scope. It encompasses all manners of violations from unlawful killing of protected species to the unlawful possession, and trade. When viewed in light of the principles of precaution and high level of protection, sections 357 and 358 of the Penal Code are quite successful.

Where the regulation concerning the protection of protected species through criminal law is not so successful is how significant damage has become to be determined. Pursuant to the well established criminal law principle, *nullum crimen nulla poena sine lege certa*, if the law does not clearly define what a person can be convicted of. Legal theory states that in some cases the significance of the damage can be due to the special properties of the object harmed. Protected species could also theoretically be considered such a case, but in practice significance is determined based on monetary criteria. Pursuant to subsection 77 (1) of the Nature Conservation Act the government establishes by a regulation the procedure and rates of compensating the damage caused to the environment. Such a regulation helps make the process of establishing the amount of damage much cheaper, and helps develop a uniform

system of application across the country. As such it is also of use to the certainty requirement of provisions establishing criminal offences. The current problem with the regulation stems from the fact that the established rates have been left basically unchanged for nearly ten years. But in case of monetary criteria the significance of damage is tied to the minimum wage, being ten times that amount. During the same ten year period the minimum wage has more than doubled and so has the limit of significant damage, from 1719 euros to 3550 euros. That means the applicability of criminal liability has also been effectively halved, and the process is still ongoing due to the continuing rise of minimum wage. In the context of the stated goals of the legislator, e.g. to ensure the high level of protection to protected species, the situation is completely unacceptable. As an extreme example of detachment from reality, the rate set for one kilo of rhino horn is 3200 euros, whereas the price of rhino horn on the black market ranges from 37 000 to 46 000 euros according to Europol.

The hypothesis set at the beginning is thus confirmed. The applicability of criminal liability on protection of protected species does not correspond to the goals of the legislator. The principles of sustainable development, precaution and prevention, high level of protection, should be apparent from the regulation concerning criminal protection. The provisions of the Penal Code do correspond to the environmental and conservational goals of the legislator, being very wide in scope and theoretically able to provide for criminal liability in all deserving cases. Unfortunately the regulation used to determine the significance of damage lets it down. To answer the questions put forth at the beginning, the current regulation in the Penal Code concerning the protection of protected species does not need to be amended at this time. However, immediate attention must be given to the regulation establishing the rates of compensation that are used to determine the significance of damage. At the present time a major revision of criminal law is being undertaken, during which the limits of significant and major damage will be stipulated into the general part of the Penal Code, making them independent from the minimum wage. All rates of compensation regarding protected species must be re-evaluated, bearing in mind in all cases the limit of significant damage to be stipulated in the Penal Code.

KASUTATUD MATERJALID

Kirjandus

1. Adler, J. H. The Problems with Precaution: A Principle without Principle. – Arvutivõrgus: <http://www.american.com/archive/2011/may/the-problems-with-precaution-a-principle-without-principle> (20.03.2014)
2. Ahven, A. jt. Kuritegevus Eestis 2013. Justiitsministeerium 2014. – Arvutivõrgus: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59454/KuritegevusEestis_2013.pdf (22.02.2014).
3. Betlem, G., Brans, E. Environmental Liability in the EU. The 2004 Directive compared with US and Member States Law. Cameron May 2006.
4. Brown, C. R., Brown, M. M. Where has all the road kill gone? Current Biology, Vol 23, 6, pp 233-234. – Arvutivõrgus: <http://www.iiserpune.ac.in/~raghav/pdfs/animalbehavior/ReadingList/BrownBrown.pdf> (20.03.2014).
5. Cassotta, S. Environmental Damage and Liability Problems in a Multilevel Context. The Case of the Environmental Liability Directive. Kluwer Law International 2012.
6. Delaney, D. Law and Nature. Cambridge: Cambridge University Press 2003.
7. Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012. – Arvutivõrgus: http://www.pohiseadus.ee/public/EVPS_kommeteeritud_valjaanne_2012.pdf (15.03.2014).
8. Esse, H. Keskkonnavastased kuriteod: karistusväärsus ja –tarvidus ning kriminaliseerimise võimalused. Magistritöö. Tartu 2013.
9. Faure, M., Heine, G. Criminal Enforcement of Environmental Law in the European Union. Kluwer Law International 2005.
10. Faure, M. G. Vague Notions in Environmental Criminal Law. Environmental Liability, Vol. 4, pp. 119-133, 2010. Kättesaadav: <http://ssrn.com/abstract=1988933>, 19.11.2013.
11. Hedemann-Robinson, M. Enforcement of European Union Environmental Law: Legal Issues and Challenges. Routledge-Cavendish 2007.
12. Kerbat, Y., Maljean-Dubois, S. (eds). The Transformation of International Environmental Law. Oxford: Hart Publishing – Paris: Editions Pedone 2011
13. Klein, L (toim.), Hermet, I. (toim.). Eesti looduse kaitse aastal 2011. Tallinn 2012

14. Kohm, K. A. (ed). Balancing on the Brink of Extinction. The Endangered Species Act and Lessons for the Future. Washington, D.C.: Island Press 2009.
15. Krämer, L. EC Environmental Law. Sixth Edition. London: Sweet & Maxwell 2007.
16. Krämer, L. Keskkonnaõigus Euroopa Kohtu praktikas. Juridica, 2007, VII, lk 435-449.
17. Lopman, E jt. Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse kommentaarid. Keskkonnõiguse keskus 2014. – Arvutivõrgus: http://k6k.ee/files/KeYS_kommentaariid_2014.pdf (01.05.2014).
18. Macrory, R. Reflections on 30 Years of EU Environmental Law. A High Level of Protection? Groningen: Europa Law Publishing 2006.
19. Odby, A. Recent EU Developments in Environmental Criminal Law from a UK Perspective – Part I. – Bloomberg Finance L.P. 2009. – Arvutivõrgus: http://www.petersandpeters.com/sites/default/files/publications/recenteudevelopmentsinenviron_anna.pdf (21.03.2014)
20. Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. Chapter 2: Towards Sustainable Development, para 1. – Arvutivõrgus: <http://www.un-documents.net/ocf-02.htm> (01.05.2014).
21. Peterson, K., jt. Reviewing the coherence and effectiveness of implementation of multilateral biodiversity agreements in Estonia. Stockholm Environment Institute Tallinn Centre, Publication No 25, Project Report – 2014. Kättesaadav: <http://seit.ee/publications/4508.pdf>.
22. Reinthal, T. Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine? – Juridica, 2010, X, lk 740-750.
23. Remediation of Significant Environmental Damage. Manual on Procedures. Helsinki 2012. – Arvutivõrgus:: http://ec.europa.eu/environment/legal/liability/pdf/eld_guidance/finland.pdf, 15.03.2014.
24. Sootak, J. (koost.). Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010
25. Sootak, J. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003.
26. Sootak, J. Kas loodusressursi kahjustamine on ühiskonnakahjulik? Juridica, 2007, VII, lk 474-478.
27. Sootak, J. Kriminaalpoliitika. Tartu: Juura 1997.
28. Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2007.
29. Sootak, J. (koost.), Pikamäe, P. (koost.). Karistusseadustik. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009.

30. Svatikova, K. Economic Criteria for Criminalization: Optimizing Enforcement in Case of Environmental Violations. Intersentia 2012.
31. Veinla, H. Keskkonnaõigus. Tallinn: Juura 2005.
32. Venkatachalam, L. The contingent valuation method: a review. – Environmental Impact Assessment Review, Volume 24, Issue 1, January 2004.
33. Young, H. S. *et al.* Declines in large wildlife increase landscape-level prevalence of rodent-borne disease in Africa. – Arvutivõrgus: <http://www.pnas.org/content/early/2014/04/24/1404958111.full.pdf> (01.05.2014)

Seletuskirjad, poliilikadokumendid jmt

34. CETS No.: 172. Chart of signatures and ratifications. – Arvutivõrgus: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=172&CM=8&DF=04/04/2014&CL=ENG> (04.04.2014)
35. Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030. – Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/aktiis/0000/1279/3848/12793882.pdf> (26.04.2014)
36. Kaitstava territooriumi pindala Eestis 31.12.2013 seisuga. – Arvutivõrgus: http://loodus.keskkonnainfo.ee/avalik/el_fil/kaitstav_territ31122013.htm (01.05.2014).
37. Karistusseadustiku ja sellega seonduvate teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 03.12.2013. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59178/Karistusseadustiku+ja+sellega+seonduvalt+teiste+seaduste+muutmise+seaduse+eeln%F5u+3.12.2013.pdf>, (19.03.2014).
38. Karistusseadustiku ja sellega seonduvate teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59179/Karistusseadustiku+ja+sellega+seonduvalt+teiste+seaduste+muutmise+seaduse+eeln%F5u+seletuskiri+3.12.2013.pdf> (19.03.2014).
39. Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 862 SE. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=5c74510e-66d2-4e3c-a55c-537da24ade3d& (20.03.2014)
40. Karistusõiguse revisjon. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/revisjon> (01.05.2014)
41. Keskkonnaministeeriumi arengukava aastateks 2013-2016. Tallinn 2012. – Arvutivõrgus:

- <http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1186666/KKMorgAK+2013-2016+v18.pdf> (26.04.2014)
42. Keskkonnaseadustiku eriosa kontseptsioon. Tartu 2010. Kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57508/Keskkonnaseadustiku+eriosa+kontseptsioon.pdf> (19.03.2014).
 43. Keskkonnaseadustiku eriosa seaduse eelnõu 18.05.2011. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57505/Keskkonnaseadustiku+eriosa+seaduse+eeln%F5u.pdf> (05.03.2014).
 44. Keskkonnaseadustiku eriosa struktuuri kontseptsioon. Tallinn 2009. Kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57507/Keskkonnaseadustiku+eriosa+struktuuri+kontseptsioon.pdf> (05.03.2014).
 45. Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse muutmise ja rakendamise seaduse eelnõu 28.11.2013. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59210/Keskkonnaseadustiku+%FCldosa+seaduse+muutmise+ja+rakendamise+seadus+28+11+2013.pdf> (19.03.2014).
 46. Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse muutmise ja rakendamise seaduse eelnõu seletuskiri 28.11.2013. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59211/Keskkonnaseadustiku+%FCldosa+seaduse+muutmise+ja+rakendamise+seaduse+eeln%F5u+seletuskiri+28+11+2013.pdf> (19.03.2014).
 47. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+%28kriminaalpoliitika+arengusuunad+aastani+2018%29.pdf> (20.03.2014).
 48. LISA 1. Karistusseadustiku terviktekst koos muudatustega. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59163/Karistusseadustiku+terviktekst+koos+muudatustega.pdf> (01.05.2014).
 49. Looduskaitse statistiline ülevaade 2013. – Arvutivõrgus: http://loodus.keskkonnainfo.ee/avalik/el_fil/ulevaade_stat_2013.htm (01.05.2014).
 50. Mis on revisjoni eesmärk? – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/esmark> (01.05.2014).
 51. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the Protection of the Environment through Criminal Law (2001/C 180 E/20) COM(2001) 139 final – 2001/0076(COD). – EÜT C 180E, 26.06.2001, lk 238-243.
 52. Seletuskiri. Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde. 74 SE II-1. Lk 7. – Arvutivõrgus:

- <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&eid=97949&u=20140427150632>
(22.03.2014).
53. Seletuskiri karistusseadustiku eelnõu juurde. 119 SE I. – Arvutivõrgus:
http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=991610003 (20.04.2014)
54. Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu juurde. 554 SE. – Arvutivõrgus:
http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=db8be7d5-afd6-45aca318-86b5f0cbd871& (01.05.2014)
55. Seletuskiri looduskaitseaduse eelnõu 279 SE I juurde. -- Arvutivõrgus:
http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=040570018, 19.02.2014.
56. The CITES species. – Arvutivõrgus: <http://www.cites.org/eng/disc/species.php>
(20.03.2014)
57. Threat Assessment 2013. Environmental Crime in the EU. Europol Public Information. – Arvutivõrgus:
https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/4aenvironmental_crime_threatassessment_2013_-_public_version.pdf (20.03.2014)
58. Vabariigi Valitsuse määruse "Jahiuluki ebaseadusliku hukkamise või jahiuluki elupaiga hävitamise või kahjustamisega keskkonnale tekitatud kahju arutamise alused ja kahjumäärad" eelnõu seletuskiri. Kättesaadav:
<https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/8f7ae9b1-83b9-4c6f-8587-2cc8fc092187> (20.03.2014).
59. Vabariigi Valitsuse määruse "Loodusobjekti või muu linnu- või imetajaliigi hävitamisega või kahjustamisega tekitatud keskkonnakahju arvestamise kord ja hüvitise määrad" eelnõu seletuskiri. Kättesaadav:
<https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/12d58a09-a92b-418f-a15f-7648f9fa33ed> (19.03.2014).
60. Vabariigi Valitsuse määruse "Vabariigi valitsuse 8. aprilli 2005. a määruse nr 69 "Kaitstava loodusobjekti või muu linnu- ja imetajaliigi isendi hävitamise või kahjustamisega tekitatud keskkonnakahju hüvitamise kord ja hüvitise määrad" muutmise" eelnõu seletuskiri. Kättesaadav:
<https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/aba82f3f-337a-4499-ab1f-7fd15f23bd81> (19.03.2014).

Normatiivmaterjal

61. „Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030“ heakskiitmine. – RT I 2007, 19, 96.
62. Eesti Vabariigi põhiseadus. RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.
63. Euro kasutusele võtmise seadus. – RT I 2010, 22, 108
64. Jahiseadus. RT I 2002, 41, 252 ... RT I, 30.12.2011, 7 ... RT I, 16.05.2013, 12.
65. Jahiseadus. RT I, 16.05.2013, 2.
66. Karistusseadustik. RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 26.02.2014, 5.
67. Karistusseadustiku rakendamise seadus. RT I 2002, 56, 350 ... RT I, 05.07.2013, 12.
68. Keskkonna kriminaalõigusliku kaitse konventsioon. – RT II 2002, 9, 28.
69. Keskkonna kriminaalõigusliku kaitse konventsiooni ratifitseerimise seadus. – RT II 2002, 9, 28.
70. Keskkonnajärelevalve seadus. RT I 2001, 56, 337; RT I, 25.10.2012, 1.
71. Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus. RT I 2005, 15, 87; RT I, 21.12.2011, 1.
72. Keskkonnaregistri seadus. – RT I 2002, 58, 361 ... RT I 2006, 58, 439.
73. Keskkonnaseadustiku üldosa seadus. RT I, 28.02.2011, 1.
74. Keskkonnavastutuse seadus. RT I 2007, 62, 396 ... RT I, 16.05.2013, 5.
75. Kriminaalmenetluse seadustik. RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 26.02.2014, 8.
76. Looduskaitse seadus. RT I 2004, 38, 258 ... RT I, 16.05.2013, 16.
77. Loomakaitse seadus. RT I 2001, 3, 4 ... RT I, 18.12.2012, 18.
78. Metsaseadus. RT I 2006, 30, 232 ... RT I, 11.12.2013, 4.
79. Säästva arengu seadus. – RT I 1995, 31, 384 ... RT I, 13.03.2014.
80. Tööstusheite seadus. – RT I, 16.05.2013, 1.
81. Riigikogu 09.06.2010 otsus. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 heakskiitmine. RT III 2010, 26, 51.
82. Keskkonnaministri 28.05.2013 määrus nr 32 „Jahieeskiri“. – RT I, 29.05.2013, 51.
83. Vabariigi Valitsuse 12.02.2003 määrus nr 48. Jahiuluki ebaseadusliku hukkamise või jahiuuluki elupaiga hävitamise või kahjustamisega keskkonnale tekitatud kahju määrad. RT I 2003, 16, 93; RT I, 16.05.2013, 20.
84. Vabariigi Valitsuse 20.05.2004 määrus nr 169. – RT I 2004, 44, 313 ... RT I 2010, 69, 519.

85. Vabariigi Valitsuse 20.05.2004 määrus nr 195. I ja II kaitsekategooriana kaitse alla võetavate liikide loetelu. RT I 2004, 44, 313; RT I 2010, 69, 519.
86. Vabariigi Valitsuse 24.12.2004 määrus nr 374. – RT I 2004, 91, 626 ... RT I 2005, 71, 562.
87. Vabariigi Valitsuse 08.04.2005 määrus nr 69. Kaitstava loodusobjekti või kaitsmata loomaliigi isendi hävitamise või kahjustamisega ning võõrliigi isendi loodusesse laskmisega tekitatud keskkonnakahju hüvitamise kord ja hüvitise määrad. RT I 2005, 21, 134; RT I 2009, 63, 410; RT I 2010, 60, 407.
88. Vabariigi Valitsuse 10.01.2013 määrus nr 6. – RT I, 11.01.2013, 7 ... RT I, 03.12.2013, 7.
89. Vabariigi Valitsuse 23.05.2013 määrus nr 79. Jahiuluki ebaseadusliku hukkamise või jahiuuluki elupaiga hävitamise või kahjustamisega keskkonnale tekitatud kahju arvestamise alused ja kahjumäärad. RT I, 29.05.2013, 10.
90. Vabariigi Valitsuse 28.11.2013 määrus nr 166. – RT I, 03.12.2013, 4.
91. Vabariigi Valitsuse määruste muutmine seoses euro kasutusele võtmisega. Vabariigi Valitsuse 23.08.2010 määrus nr 118. – RT I 2010, 60, 407.
92. Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. ELT C 83, 30. märts 2010.
93. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/35/EÜ, 21. aprill 2004, keskkonnastatusest keskkonnakahjustuste ärahoidmise ja parandamise kohta. – ELT L 143, 30.04.2004, lk 357-375.
94. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/99/EÜ, 19. november 2008, keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu. – ELT L 328, 6.12.2008, lk 28-37. Nõukogu direktiiv 79/409/EMÜ, 2. aprill 1979, loodusliku linnustiku kaitse kohta. EÜT L 103, 25.4.1979.
95. Euroopa nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ, 21. mai 1992, looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta. – EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7-50.
96. Nõukogu määrus (EMÜ) nr 3626/82, 3. detsember 1982, loodusliku loomastiku ja taimestiku ohustatud liikidega rahvusvahelise kaubanduse konventsiooni kohaldamise kohta. – EÜT L 384, 31.12.1982, lk 1.
97. Nõukogu määrus (EÜ) nr 338/97, 9. detsember 1996, looduslike looma- ja taimeliikide kaitse kohta nendega kauplemise reguleerimise teel. EÜT L 61, 3.3.1997.
98. Bioloogilise mitmekesisuse konventsioon. – RT II 1994, 13, 41.
99. Keskkonna kriminaalõigusliku kaitse konventsioon. RT II 2002, 9, 28.

100. Keskkonnainfo kättesaadavuse ja keskkonnaasjade otsustamises üldsuse osalemise ning neid asjus kohtu poole pöördumise konventsioon. RT II 2001, 18, 89.
101. Loodusliku loomastiku ja taimestiku ohustatud liikidega rahvusvahelise kaubanduse konventsioon. RT II 1993, 27, 83.

Kohtupraktika

102. RKKK 27.06.2005 otsus kohtuasjas nr 3-4-1-2-05.
103. RKKK 30.10.2006 otsus kohtuasjas nr 3-1-1-95-06.
104. RKKK 28.12.2007 otsus kohtuasjas nr 3-1-1-89-07.
105. RKKK 03.10.2008 otsus kohtuasjas nr 3-1-1-35-08.
106. RKKK 02.06.2011 otsus kohtuasjas nr 3-1-1-28-11.
107. RKKK 25.02.2014 otsus kohtuasjas nr 3-1-1-10-14.
108. Harju Maakohtu 12.10.2006 otsus kriminaalasjas nr 1-05-92.
109. Viru Maakohtu 5.04.2007 otsus kriminaalasjas nr 1-05-839.
110. Harju Maakohtu 25.11.2008 otsus väärteoasjas nr 4-08-10086.
111. Pärnu Maakohtu 09.09.2009 otsus väärteoasjas nr 4-09-13798.
112. Harju Maakohtu 30.10.2012 otsus väärteoasjas nr 4-12-5189.
113. Tartu Maakohtu 03.06.2013 otsus kriminaalasjas nr 1-13-4218.
114. Harju Maakohtu 05.11.2013 otsus kriminaalasjas nr 1-13-3433.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kalev Pihlak,

(sünnikuupäev: 10.06.1988)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Kaitsealuste liikide kriminaalõiguslik kaitse“,

mille juhendajad on Kaarel Relve ja Jaan Sootak,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **05.05.2014**

